

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

14 september 1966

51e jaargang, no. 2559

verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

Ontwapenend (III)

DEIT derde en laatste artikeltje ¹⁾ over de gevolgen welke algehele ontwapening voor de economie zou hebben, n.a.v. Duisenbergs *Economische gevolgen van ontwapening* ²⁾, zal zich bezig houden met deze gevolgen voor de Nederlandse situatie *op lange termijn*. Eerst enige opmerkingen over de lange-termijngevolgen in het algemeen.

Welke factoren bepalen de economische groei? Welke gevolgen heeft ontwapening voor deze factoren? Deze twee fundamentele vragen tracht Duisenberg te beantwoorden met behulp van Euckens zes macro-data voor het economisch proces (t.w. de individuele preferentieschalen, de kwantiteit en kwaliteit van de drie productiefactoren arbeid, kapitaal en grond, de stand van de technische kennis en de economische orde) en een op Solow gebaseerd groeimodel. De economische groei wordt simultaan door vele factoren bepaald, die elk op zich de invloed van ontwapening zullen ondervinden. Voor ieder land is het netto eindeffect van al deze invloeden afhankelijk van de structuur van de economie en de aard van de bewapeningsinspanning.

Welke fundamentele factoren voor de economische groei in Nederland ondergaan nu door ontwapening een verandering? Duisenberg veronderstelt dat er in de *behoefienstructuur* niets verandert. Wat de factor *arbeid* betreft, zal het duidelijk zijn dat het arbeidsaanbod een spronggewijze verruiming ondergaat. Omdat wij in een vrijwel voortdurende situatie van volledige werkgelegenheid verkeren, zal deze injectie een versnelde groei mogelijk maken. Ook kwalitatief gezien kunnen van deze verruiming belangrijke impulsen voor de groei uitgaan. Immers, door de vrijkomende dienstplichtigen (in 1964 in Nederland 76.000, tegenover een totaal aantal beroepsmilitairen van 50.000) wordt het arbeidsaanbod „verjongd”, een verjonging die blijvend is en de gemiddelde arbeidsproductiviteit op gunstige wijze kan beïnvloeden.

Het verband tussen ontwapening en *kapitaalvorming* is veel minder uitgesproken. Twee aspecten dienen te worden onderscheiden, de invloed van ontwapening namelijk op het investeringstempo en op de gemiddelde kapitaalproductiviteit of, wat de reciproke van de laatste is, op de gemiddelde kapitaalcoëfficiënt. Het spreekt vanzelf dat wanneer de kapitaalcoëfficiënt voor de militaire productie hoger is dan de kapitaalcoëfficiënt voor de civiele productie, een versnelling van de economische groei te realiseren valt als in geval van ontwapening wordt overgeschakeld van militaire op burgerlijke productie. Omgekeerd zal een lagere militaire dan burgerlijke kapitaalcoëfficiënt het economisch groeitempo ongunstig kunnen beïnvloeden. Aangezien er in Nederland weinig, uitsluitend voor militaire doeleinden producerende, bedrijven zijn kan men stellen dat de vereiste omschakeling van het bedrijfsleven neutraal zal zijn ten opzichte van de kapitaalcoëfficiënt. Over de gevolgen van ontwapening voor het investeringstempo is weinig op te merken zolang niet bekend is op welke wijze de overheid nu de vrijgekomen defensiegelden zal gaan aanwenden. Zo zullen de particuliere investeringen sterk worden bevorderd door een verlaging van de winstbelasting en de particuliere besparingen door verlaging van de dividendbelasting. Evenzo kan de overheid het totaal van de begroting ongewijzigd laten en de eertijds voor Defensie bestemde geldbedragen nu aanwenden voor een uitbreiding van haar eigen investeringen. A priori valt dus over de invloed van ontwapening op het investeringstempo weinig of niets te zeggen.

Het gevolg van ontwapening voor de productiefactor *grond* is voor ons dichtbevolkte land van belang, in zoverre dat het recreatie-areaal een uit-

INHOUD	
Ontwapenend (III)	935
<i>Prof. Dr. W. J. van de Woestijne:</i>	
Wat is inflatie?	936
<i>Prof. Dr. H. C. Kuiler:</i>	
Het Nieuwe-Waterweggebied	938
<i>Dr. H. Umrath:</i>	
Met horten en stoten	941
<i>Dr. W. Koster:</i>	
Een nieuwe fase in de economische ontwikkeling van Zuid-Afrika (slot)	944
<i>Boekbesprekingen:</i>	
A. J. Raynal: De familieonderneming (bespr. door Drs. P. van Zuuren)	946
Drs. T. Strijd: Boekhouden in het kort (bespr. door Drs. J. F. Wunderink)	946
Recente publikaties	947
<i>Prof. Dr. C. D. Jongman:</i>	
Geld- en kapitaalmarkt	948

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

breiding kan ondergaan door de militaire oefenterreinen er aan toe te voegen (die, zo gezien, voor een belangrijk deel weer tot hun oude bestemming terugkeren). Overigens is het natuurlijk een open vraag in hoeverre een toename van de recreatiemogelijkheden de economische groei beïnvloedt; van belang voor welvaart en welzijn (en, zo men de trits wil completeren, geluk) is zij in ieder geval wel.

In 1964 werd slechts 0,8 pCt. van de Nederlandse defensie-uitgaven besteed aan spoorwerk en ontwikkeling; ook bedrijven blijken weinig aan research voor militaire productie uit te geven. De invloed van ontwapening op de *technologische ontwikkeling* is bijgevolg te verwaarlozen, voor de Nederlandse situatie althans. Bezien wij daarentegen bijv. de Verenigde Staten, dan valt op dat daar in 1960 ca. \$ 7 mrd. voor defensieoelinden aan spoorwerk en ontwikkeling werd uitgegeven, d.w.z. ruim 15 pCt. van de totale defensie-uitgaven.

Ten slotte zegt Duisenberg dat ontwapening naar alle waarschijnlijkheid geen *gevolgen* zal hebben voor de *economische orde*. Wij merken hierbij op dat deze constatering de interessante vraag onbeantwoord laat in hoeverre wijzigingen in de economische orde noodzakelijkerwijs aan ontwapening moeten *voorafgaan*.

Samenvattend kan dus worden gezegd dat onder de huidige omstandigheden voor Nederland het gunstigste gevolg op lange termijn van ontwapening het vrijkomen van defensiepersoneel is. De invloed van ontwapening voor de groei kwantificerend (met behulp van Leontiefs model), komt Duisenberg tot de conclusie dat de groei van het bruto binnenlands produkt zal stijgen van 4,4 pCt. (in 1965) tot 4,6 pCt. na ontwapening, maar hij haast zich aan deze concrete cijfers toe te voegen:

„Dit resultaat moet niet worden opgevat als een nauwkeurige voorspelling van wat er zal gebeuren, maar meer als een indicatie, dat de invloed van ontwapening op de Nederlandse economische groei hoogst waarschijnlijk niet negatief zal zijn” (blz. 24).

DUISENBERG stelt duidelijk dat hij zich beperkt tot de economische gevolgen van ontwapening en dat hij zich niet zal verdiepen in overwegingen of vooronderstellingen van politieke en ethische aard. Wie zulks wel doet is Prof. Mr. B. V. A. Röling, in diens „Ten Geleide” bij het boek. Hij plaatst daarin o.a. enige vraagtekens bij de veel gehoorde stelling dat nucleaire wapens een nucleaire oorlog zouden kunnen verhinderen en wijst op de blijvende gevaren van „miscalculation, accident, escalation”. Hij zegt onder meer:

„Het gevaar dat de mensheid, en zeker de technisch hoog ontwikkelde mensheid bedreigt, wordt niet gevormd door de gewilde totale nucleaire oorlog, maar door de ongewilde, onbedoelde oorlog, die meer het karakter heeft van een verkeersongeluk in een driest en gevaarlijk internationaal verkeer” (blz. II-III).

Het is dan ook meer Rölings „Ten Geleide” dan de eigenlijke studie zelf, welke opening in de reeks „Polemologische Studiën” (onder redactie ook van Prof. Mr. B. V. A. Röling) rechtvaardigde. „Ontwapening is een cultuur-prestatie, die nog nooit is volbracht” (Röling, blz. IV) en die, vrezende wij, waarschijnlijk ook nooit zal worden volbracht. Aan Duisenberg en Röling zal het echter niet liggen. dR

¹⁾ Zie ook E.-S.B. van 10 augustus jl., blz. 803, en van 31 augustus jl., blz. 883.

²⁾ Dr. W. F. Duisenberg, *Economische gevolgen van ontwapening* (Polemologische Studiën, nr. 6), Van Gorcum, Assen 1965, 257 blz., f. 17,50.

Wat is inflatie?

HOEWEL wat wij inflatie noemen, door alle eeuwen heen bestaan heeft, is het *woord* eerst na de eerste wereldoorlog algemeen geworden. Daarvoor spraken men van waardevermindering van het geld, goudagio, de hoge prijs van goud enz. In het register van het „Handwörterbuch der Staatswissenschaften” ed. 1900 komt het woord nog niet voor. Populair werd het evenwel tijdens en na de instorting van de Duitse mark na de eerste wereldoorlog. Het heeft toen tevens zijn duidelijk ongunstige klank gekregen. Sedertdien verstaat men in het algemeen onder inflatie prijsstijging, soms ook iedere vergroting van de effectieve geldcirculatie volgens de verkeersvergelijking van Irving Fisher: $MV = PT$, al dan niet gecorrigeerd voor de bevolkingsvermeerdering.

Het zou niet veel uitmaken hoe wij wetenschappelijk het begrip „inflatie” definiëren, als dit woord niet zo’n ongunstige klank had. Daardoor wordt het begrip „inflatie” tot een politiek strijdpunt. Reeds het aan de orde stellen van de vraag of iedere prijsstijging met de term inflatie dient te worden aangeduid, kan dan ook tot een politieke en zelfs tot een morele diskwalificatie leiden. Dat risico nemen wij thans evenwel bewust.

Als uitgangspunt nemen wij een Ricardiaanse maatschappij. Deze heeft de volgende kenmerken. Er circuleert alleen goudgeld van een wettelijk vastgesteld gewicht en gehalte. Het land heeft een eigen goudproduktie en vormt een gesloten gebied. Er worden alleen materiële goederen voortgebracht, dus geen diensten. Bij alle productie, inclusief die van goud, heerst een vaste verhouding tussen gebruik en slijtage van produktiemiddelen enerzijds en van aangewende arbeid anderzijds. Alle arbeid is van dezelfde kwaliteit, alle goederen worden onder constante „return” geproduceerd en tegen hun kostprijs (incl. rente en een evenredige ondernemerswinst) verkocht.

Onder deze omstandigheden heeft noch een vergroting noch een vermindering van de arbeidsproductiviteit, noch een verlenging of verkorting van de arbeidstijd, noch een stijging of daling van het loon enige invloed op de prijzen of op het prijsniveau, omdat deze op precies dezelfde wijze ingrijpt in de prijzen van de gewone goederen als in de kostprijs van het goudgeld. Het nominaal inkomen in de goudproduktie is hier, evenals bij de overige goederenproductie, evenredig met de produktiviteit. Het heeft o.i. geen zin voor deze maatschappij met een op een of andere wijze gedefinieerde inflatiebegrip te werken.

Wij gaan nu iets in deze veronderstellingen veranderen. Naast een productie van goederen (incl. goud) is er ook een productie van diensten. Het inkomen per uur in de goederensfeer is gelijk aan dat in de dienstensfeer. Als nu de produktiviteit in de goederensfeer stijgt, maar in de dienstensfeer constant blijft, zullen wij waarnemen dat de goederenprijzen, in goudgeld uitgedrukt, gelijk blijven. De hoeveelheid goudguldens die per uur in de goederensfeer verdiend wordt, stijgt met de produktiviteit in de goederen- en goudsfeer. Anders gezegd: het nominaal inkomen stijgt hier evenredig met de produktiviteit. In de dienstensector stijgt evenwel de produktiviteit niet, maar hier zullen wel dezelfde inkomens verdiend moeten worden als in de goederensfeer. Dit betekent dat met het stijgen van de produktiviteit in de goederensfeer, de prijzen voor de diensten zullen stijgen, terwijl die voor de goederen gelijk blijven.

Zou, wat eveneens denkbaar is, de produktiviteit in de goederen- en goudsfeer gaan dalen, dan zou dit op de goederenprijzen geen invloed hebben, maar wel op de prijzen van de diensten. Als men in dit land met een indexcijfer voor de goederenprijzen zou werken, dan zouden veranderingen in de produktiviteit op dit indexcijfer geen invloed hebben. Zou men evenwel werken met een indexcijfer waarin ook diensten zijn opgenomen, dan zou dat indexcijfer wel de invloed van de verandering van de produktiviteit ondervinden.

Stel nu dat iemand op de gedachte kwam om het begrip „inflatie” in te voeren en dat zou koppelen aan het tweede indexcijfer, dan zou hij constateren dat verhoging van de produktiviteit in de goederensector tot inflatie leidt en dat de beste manier om deze inflatie tegen te gaan, bestaat in het verhinderen van de stijging, beter nog in een verlaging, van de produktiviteit! Dit gebruik van de term inflatie, en zeker het onder deze omstandigheden willen bestrijden van deze inflatie is kennelijk een dwaasheid.

Vergelijken wij nu twee van deze maatschappijen met elkaar, die hierin verschillen dat in de ene de produktiviteit veel hoger is dan in de andere, en verder nemen wij aan dat in beide gevallen voor het levensonderhoud deels goederen en deels diensten nodig zijn. De kosten van het levensonderhoud in het land met de hoogste produktiviteit zijn dan het hoogst.

Hiermede hebben wij het algemeen bekende ervaringsfeit verklaard dat „arme landen”, d.w.z. landen met een lage produktiviteit, „goedkoop” en „rijke landen”, d.w.z. landen met een hoge arbeidsproduktiviteit, „duur” zijn. Die duurte is het gevolg van de hoge lonen van huishoudelijk personeel, van de hoge salarissen van leraren en ambtenaren en van de hoge honoraria van artsen, juristen enz. Maar deze hoge lonen, salarissen en honoraria hangen direct samen met de hoge produktiviteit in de goederenproduktie. Wij hebben hier ook de verklaring van het feit dat de welgestelden in de arme landen zich de luxe van overvloedig huispersoneel kunnen permitteren, terwijl in de rijke landen „mevrouw” zelf de stofzuiger moet hantieren. In rijke landen is reparatie van schoenen haast niet te betalen en in arme versiert men eenvoudige gebruiksvoorwerpen met fraai houtsnijwerk.

Behalve dat ons eenvoudig model duidelijk heeft gemaakt dat, wat soms voor inflatie wordt aangezien, een direct gevolg is van een verschil in toeneming van de produktiviteit, wijst het er ook op dat niet iedere prijsindex geschikt is om deze zgn. inflatie te meten.

Ricardo kwam ook voor het vraagstuk van de inflatie te staan, d.w.z. er was een duidelijke prijsstijging en de vraag was of de oorzaak daarvan aan het geld dan wel aan de goederen gelegen was. Het verband tussen een algemene vergroting van de vraag en daarmee van een algemene prijsstijging enerzijds en een overmatige uitgave van papiergeld anderzijds was in die tijd nog niet duidelijk, maar wel zag Ricardo in, dat niet de hoge prijs van het goud, maar de waardedaling van het geld hier als kritische oorzaak dient te worden beschouwd. „De hoge prijs van het goud is een bewijs voor de depreciatie van het bankpapier”, luidde de concluderende titel van zijn beroemde brochure. Deze depreciatie was een gevolg van de overmatige uitgave van het bankpapier, mogelijk gemaakt door het opheffen van de verplichting om bankpapier tegen goud a pari in te wisselen. Ook vanuit Ricardiaans standpunt kan er sprake zijn van inflatoire prijsstijging, maar niet iedere stijging van indexcijfers heeft dit karakter.

Afgezien van het feit dat het ons ondoelmatig voorkomt

om prijsstijging als gevolg van de stijging van de produktiviteit met de term inflatie, en prijsdaling als gevolg van vermindering van de produktiviteit met de term deflatie aan te duiden, zijn er nog andere bezwaren tegen het gebruik van die term in verband met de kosten van het levensonderhoud.

Stel het geval dat de overheid de inkomstenbelasting met f. 200 mln. vermindert en tegelijkertijd de verbruiksbelastingen met dat zelfde bedrag verhoogt en wel, voor ons voorbeeld, op zodanige wijze dat voor iedere belastingplichtige het totaal aan inkomsten- en verbruiksbelasting gelijk blijft, dan is er, afgezien van enige verschuiving in het verbruikspatroon, in feite niets veranderd. Er is geen aanleiding om dit als een inflatoire ontwikkeling te brandmerken. Toch zal dan het indexcijfer van de kosten van het levensonderhoud gestegen zijn. Is er dan toch sprake van inflatie?

Wij kunnen op dit voorbeeld nog een variatie aanbrenge. Stel dat de inkomstenbelasting gelijk blijft, maar wel de verbruiksbelasting ingevoerd wordt met het doel de bestedingen af te remmen. Het zal dan noodzakelijk zijn dat de extra inkomsten van de overheid niet leiden tot grotere overheidsbestedingen. Als aan deze voorwaarde is voldaan, neemt de totale vraag van overheid en consumenten af. Wij hebben dan met een bestedingsdeflatie te maken, maar de kosten van het levensonderhoud zijn gestegen. Als wij nu de kosten van het levensonderhoud als inflatiemaatstaf gebruiken dan zou deze deflatoire ontwikkeling als inflatoir moeten worden gebrandmerkt. Van zulk woordgebruik zien wij de ratio niet in.

Stel dat er een algemene huurverhoging komt en wel zonder huurcompensatie. In feite heeft er dan een koopkrachtoverheveling plaats gehad van de ene groep naar de andere. Natuurlijk kan men tegen deze en andere verhogingen van de kosten van het levensonderhoud ernstige bezwaren aanvoeren, maar met de waarde van het geld heeft dit alles toch niet veel te maken. Toch zou men hier van inflatie moeten spreken als de kosten van het levensonderhoud hier een juist criterium waren. Nog duidelijker wordt dit verkeerde woordgebruik als wij aannemen dat een belangrijk deel van de bevolking in een eigen huis zou wonen. Voor hen zouden de kosten van het levensonderhoud als gevolg van huurverhoging toenemen, maar in de zelfde mate zou hun inkomen als huiseigenaar stijgen. In feite is er voor hen niets veranderd, maar dit niets zou toch inflatie worden genoemd.

ONZE conclusie is derhalve dat men bij het definiëren van het begrip inflatie niet mag uitgaan, en zeker niet zonder ernstige correcties, van het verloop van de kosten van het levensonderhoud. Verder dient men er zich van bewust te zijn dat bepaalde prijsstijgingen samenhangen met een verhoging van de produktiviteit en dus als een gevolg van een gunstige ontwikkeling moeten worden beschouwd.

Het vervangen van de term „algemene prijsstijging” door „inflatie” is in de economie ondoelmatig omdat dan een politiek-ethisch neutrale term wordt vervangen door een geladen term. Wanneer wij ons willen bezinnen op het probleem en op de ook door ons erkende bezwaren van de inflatie, dan zal men moeten beginnen aan die term een duidelijke inhoud te geven. Voorlopig is het nog zo dat die term duidelijk is zolang wij er niet over nadenken.

Delft.

W. J. VAN DE WOESTIJNE.

Het Nieuwe-Waterweggebied

Regionale rekeningen voor een economisch kerngebied

WIJ leven in een dynamische tijd. In industrie, verkeer en dienstverlening voltrekken zich de veranderingen in razendsnel tempo. Bij de aanpassing aan deze veranderingen en aan de nog te verwachten ontwikkelingen speciaal op het gebied van industrie en verkeer, zoals die bijv. in het gebied rondom de Nieuwe Waterweg plaatsvinden, is grote oplettendheid geboden. Vooral met betrekking tot de gewenste rentabiliteit der voorgenomen investeringen ten behoeve van de verkeersfunctie en de industriële functie, zijn statistische gegevens over productiestructuur en inkomensvorming als basis voor een evenwichtig beleid vereist.

In verband hiermede hebben de Gemeente Rotterdam en de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Rotterdam het C.B.S. verzocht een onderzoek naar de economische structuur van het Nieuwe-Waterweggebied te verrichten. Het C.B.S. heeft zich van zijn taak gekwetend door voor het Nieuwe-Waterweggebied voor het jaar 1960 soortgelijke opstellingen te maken (regionale rekeningen) als reeds jaren voor de nationale economie het geval is (de nationale rekeningen).

In het onderstaande zullen enkele van de voornaamste uitkomsten van het onderzoek worden weergegeven en tevens zullen daaraan enkele conclusies worden verbonden.

Het idee, regionale rekeningen op te stellen, is niet nieuw. Dergelijke studies werden eerder verricht voor Amsterdam en voor de provincie Groningen. Daarbij zijn verschillende methoden gevolgd ¹⁾ ²⁾.

De „Groningse” methode is uitgebreider, geeft meer informatie, maar is tijdrovender en kostbaarder. De „Amsterdamse” methode, bij welke de transacties tussen een bepaald regionaal gebied en de rest van het land alleen als saldo worden berekend, heeft door haar beknoptheid wellicht nadelen. Het voert te ver hier op beide methoden dieper in te gaan. Vermeld dient echter te worden, dat na afwegen van voor- en nadelen besloten is voor deze regionale rekeningen de „Amsterdamse” methode toe te passen. Het gebruik van de Amsterdamse methode heeft niet tot gevolg dat bijv. de rekeningen opgesteld voor Amsterdam in 1953 kunnen worden vergeleken met de hier besprokene.

Aangezien bij het begin van de werkzaamheden slechts volledige nationale gegevens over 1960 voorhanden waren en het onderzoek goed zou aansluiten bij de in dat jaar gehouden volkstelling, hebben de regionale rekeningen betrekking op het jaar 1960. Men dient hierbij in aanmerking te nemen dat het hier een structuurbeeld betreft, waarvan de hoofdlijnen zich slechts betrekkelijk langzaam wijzigen.

Men koos als gebied de gemeenten rondom de Nieuwe Waterweg, nl. Maassluis, Vlaardingen, Schiedam, Rotterdam (incl. Hoek van Holland), Spijkenisse en Rozenburg.

¹⁾ Dr. H. Rijken van Olst: *De provincie Groningen en overig Nederland.*

²⁾ P. E. Venekamp: *De methodiek van rekeningen voor stad en bedrijf.*

Een gebied kleiner dan „Rijnmond”, maar het economisch belangrijkste deel daarvan omvattend.

Bij de opstelling van de regionale rekeningen is uitgegaan van het zgn. binnenlands produkt. Dit binnenlands produkt omvat echter ook de activiteit van Nederlandse zeeschepen en vliegtuigen, alsmede die van Nederlandse ambassades e.d. in het buitenland, in het buitenland gestationeerde militairen e.d. Daar toerekening hiervan aan regionale gebieden in Nederland bezwaarlijk werd geacht, zijn deze in een aparte sector, een zgn. extra-territoriale sector ondergebracht, zodat de regionale verdelingen alleen betrekking hebben op het zgn. territoriale produkt. Ook een deel van de (centrale-) overheidsconsumptie, zoals die van p.b.o.-lichamen, is extra-territoriaal gehouden. Indien in het onderstaande wordt gesproken van productie in *territoriaal Nederland* wordt hiermee bedoeld: de productie voortgebracht in Nederland (incl. het Nieuwe-Waterweggebied), uitgezonderd de productie die is ontstaan in de extra-territoriale sector. Evenzo is ook bij de cijfers die voor het Nieuwe-Waterweggebied worden gegeven, de extra-territoriale sector niet opgenomen. De *extra-territoriale sector*, die voor het Nieuwe-Waterweggebied van eminent belang is, zal later nog ter sprake komen. Men dient echter in het oog te houden dat het oorspronkelijk onderzoek van het C.B.S. beperkt is gebleven tot regionale toedeling van de *territoriale totalen*.

Alvorens tot de bespreking van de voornaamste resultaten van de Regionale Rekeningen voor het Nieuwe-Waterweggebied over te gaan, volgen eerst enige kerngegevens (ontleend aan het C.B.S.).

TABEL 1.

Bevolking en beroepsbevolking in Nederland en in het Nieuwe-Waterweggebied per 31 mei 1960

	Territoriaal Nederland	Nieuwe-Waterweggebied	Kolom 2 in pCt. van kolom 1
	1	2	3
Bevolking	11.550.000	901.000	7,8
Beroepsbevolking	4.169.000	361.000 a)	8,7

a) Inclusief pendelaars.

De totale territoriale produktiewaarde van de bedrijven in het Nieuwe-Waterweggebied bedroeg in 1960 ruim f. 10 mrd., of 12,4 pCt. van die in geheel Nederland. Deze totale produktiewaarde is als volgt over de verschillende bedrijfspgroepen verdeeld (tabel 2).

Direct valt hier het grote aandeel op, dat de in het Nieuwe-Waterweggebied werkzame verkeers- en vervoersbedrijven in het landelijk totaal hebben. Hieronder zal hierop nog worden teruggekomen, omdat het hier slechts de territoriale productie betreft. Hier zij echter nog vermeld, dat van het totaal ad f. 1,1 mrd. voor deze bedrijven, omstreeks f. 300 mln. voor rekening komt van de havenbedrijven.

TABEL 2.

Produktiewaarde van bedrijven (excl. extra-territoriale sector), 1960 (in f. mln.)

	Territoriaal Nederland	Nieuwe- Waterweg- gebied	Kolom 2 in pCt. van kolom 1
	1	2	3
a. landbouw, bosbouw, visserij	7.141,0	53,1	0,7
b. mijnbouw, industrie, bouwnijverheid, elektriciteit, gas, water	52.566,0	6.972,9	13,3
c. verkeers- en vervoersbedrijven (incl. communicatiebedrijven)	4.181,0	1.108,5	26,5
d. overige bedrijven	17.724,0	1.950,7	11,0
Totale produktiewaarde	81.612,0	10.085,2	12,4

De totale produktiewaarde is mede verkregen door het betrekken van grondstoffen en diensten van Nederlandse bedrijven (de zgn. intermediaire leveringen) en door invoer uit het buitenland. Brengt men deze intermediaire leveringen en de invoer in mindering van de totale produktiewaarde, dan resteert de bruto toegevoegde waarde (tegen marktprijzen); houdt men voorts rekening met de noodzakelijke afschrijvingen, dan komt men tot de netto toegevoegde waarde (tabel 3).

TABEL 3.

Totale produktiewaarde, verbruik en toegevoegde waarde (marktprijzen) van bedrijven in 1960 (excl. de extra-territoriale sector), in f. mln.

	Territoriaal Nederland	Nieuwe- Waterweg- gebied	Kolom 2 in pCt. van kolom 1
	1	2	3
Totale produktiewaarde	81.612,0	10.085,2	12,4
af: Verbruik a)	44.365,0	5.715,4	12,9
Bruto toegevoegde waarde (marktprijzen)	37.247,0	4.369,8	11,7
af: Afschrijvingen	3.279,0	404,7	12,3
Netto toegevoegde waarde (marktprijzen)	33.968,0	3.965,1	11,7

a) Inclusief invoer.

De bruto toegevoegde waarde tegen marktprijzen is, verdeeld over de in tabel 2 genoemde groepen, als volgt ontstaan:

TABEL 4.

Bruto toegevoegde waarde tegen marktprijzen van bedrijven (excl. extra-territoriale sector) 1960, in f. mln.

	Territoriaal Nederland	Nieuwe- Waterweg- gebied	Kolom 2 in pCt. van kolom 1
	1	2	3
Landbouw enz.	3.788,0	35,9	0,9
Mijnbouw, industrie enz.	18.668,0	2.348,2	12,6
Verkeers- en vervoersbedrijven	2.815,0	700,3	24,9
Overige bedrijven	11.976,0	1.285,4	10,7
Totale bruto toegevoegde waarde tegen marktprijzen	37.247,0	4.369,8	11,7

Bij vermindering van de netto toegevoegde waarde (marktprijzen) met de indirecte belastingen voor het Nieuwe-Waterweggebied ad f. 834,5 mln. (ofwel 20,3 pCt. van die van totaal territoriaal Nederland) resteert de netto toegevoegde waarde tegen factorkosten ad f. 3.130,6 mln. (10,3 pCt. van territoriaal Nederland).

Al deze cijfers en percentages stellen het Nieuwe-Waterweggebied in een helder daglicht, niet het minst indien we deze vergelijken met het percentage van de beroepsbevolking, werkend in dit gebied.

DAT de extra-territoriale sector voor het Nieuwe-Waterweggebied van grote betekenis is, kan worden afgeleid uit de omvang van de transacties die met deze sector plaatsvinden. Deze transacties kunnen als volgt worden weergegeven (in f. mln.).

Leveringen door bedrijven in het Nieuwe-Waterweggebied aan de extra-territoriale sector	740,0
af: Leveringen aan het Nieuwe-Waterweggebied door bedrijven uit de extra-territoriale sector	23,0
Saldo leveringen bedrijven	717,0
bij: Produktie van de extra-territoriale overheid in het Nieuwe-Waterweggebied	67,5
Saldo	784,5

Hiertegenover dient te worden gesteld, dat de extra-territoriale overheidswerkzaamheden voor een deel ook ten behoeve van het Nieuwe-Waterweggebied plaatsvinden. De omvang van dit aandeel bedraagt, gerekend naar evenredigheid met de bevolking, f. 224 mln.

De balans met deze extra-territoriale sector vertoont dus een positief saldo van de goederen- en dienstenstroom uit het Nieuwe-Waterweggebied. Hetzelfde geldt ten aanzien van de transacties met de overige territoriale gebieden in Nederland. Hier bestaat namelijk een positief saldo van f. 84,1 mln. Kijken we daarnaast nog naar het verschil tussen uitvoer naar en invoer uit het buitenland (in f. mln.):

	Territoriaal Nederland	Nieuwe-Waterweg- gebied
Uitvoer	18.393,0	3.490,1
Invoer	18.572,0	3.256,7
Saldo	— 179,0	233,4

Hieruit blijkt, dat drie factoren de stuwende kracht van het Nieuwe-Waterweggebied uitmaken:

1. Een positief saldo van de transacties met de extra-territoriale sector (waartegenover een aandeel in de extra-territoriale overheidsconsumptie moet worden gesteld, dus nog te verminderen met f. 224 mln.) . . . . . f. 784,5 mln.
2. Een positief saldo van de transacties met overig territoriaal Nederland . . . . . f. 84,1 mln.
3. Het feit dat het territoriale gebied van de Nieuwe Waterweg in tegenstelling tot territoriaal Nederland als geheel meer uitvoerde dan invoerde, per saldo f. 233,4 mln.

In alle tot nu genoemde cijfers is, zoals gezegd, de produktie in de extra-territoriale sector steeds buiten de regionale verdeling gebleven. Zoals echter ook reeds bleek, is deze sector met name door de zeescheepvaart nauw met het Nieuwe-Waterweggebied verbonden. Vandaar dat het C.B.S. is verzocht hieromtrent een aanvullende berekening

(I.M.)

BEDRIJFSADMINISTRATIEKANTOOR HOLLAND N.V.
CENTRUM VOOR ELEKTRONISCHE INFORMATIEVERWERKING

COOLSINGEL 49 — ROTTERDAM — TELEFOON No. 11 61 55

te maken. Deze toerekening aan het Nieuwe-Waterweggebied is uitgevoerd voor dat deel van deze sector dat gevormd wordt door de zeescheepvaart en de luchtvaart.

Indien wij nu de totale produktiewaarde met inbegrip van de genoemde bedrijven uit de extra-territoriale sector bezien, dan blijkt het aandeel van het Nieuwe-Waterweggebied duidelijk gestegen te zijn, uiteraard als gevolg van het feit, dat een groot deel van de Nederlandse koopvaardijvloot het Nieuwe-Waterweggebied als thuishaven heeft (tabel 5; men vergelijk hiermee tabel 3).

TABEL 5.

Totale produktiewaarde, verbruik en toegevoegde waarde (bruto, marktprijzen) van bedrijven (inclusief zeescheepvaart en luchtvaart) in f. mln.

	Nederland	Nieuwe-Waterweggebied	Kolom 2 in pCt. van kolom 1
	1	2	3
Totale produktiewaarde	84.452,0	11.288,4	13,4
af: Verbruik a)	46.350,0	6.539,7	14,1
Bruto toegevoegde waarde tegen marktprijzen	38.102,0	4.748,7	12,5
Afschrijvingen	3.651,0	562,9	15,4
Netto toegevoegde waarde (marktprijzen)	34.451,0	4.185,8	12,2

a) Inclusief invoer.

De regel „verkeers- en vervoersbedrijven” uit tabel 4 wordt, met inbegrip van de extra-territoriale zeevaart en luchtvaart:

TABEL 6.

Bruto toegevoegde waarde van verkeers- en vervoersbedrijven tegen marktprijzen (in f. mln.)

	Nederland	Nieuwe-Waterweggebied	Kolom 2 in pCt. van kolom 1
	1	2	3
Verkeers- en vervoersbedrijven ...	3.670	1.079,2	29,4

De netto toegevoegde waarde tegen factorkosten komt nu op f. 3.351,3 mln., hetgeen 10,9 pCt. is van totaal Nederland. Bezie men nu ten slotte de mate waarin de verschillende genoemde groepen bedrijven tot de totale bruto toegevoegde waarde (inclusief de extra-territoriale produktie) van het Nieuwe-Waterweggebied bijdragen en vergelijkt men deze met de verhoudingen voor de Nederlandse produktie als geheel, dan blijkt de bijzondere economische structuur van dit gebied wel zeer duidelijk (tabel 7).

TABEL 7.

Samenstelling van de bruto toegevoegde waarde (marktprijzen) van bedrijven (incl. extra-territoriale sector) naar bedrijfsklassen (in pCt.)

	Nederland	Nieuwe-Waterweggebied
Landbouw enz.	9,9	0,8
Mijnbouw, industrie enz.	49,0	49,4
Verkeersbedrijven enz.	9,6	22,7
Overige bedrijven	31,5	27,1
Totaal	100	100

Het aandeel van de verkeers- en vervoersbedrijven in de totale produktie is in het Nieuwe-Waterweggebied meer dan tweemaal zo groot als in Nederland als geheel. In tabel 6 hebben we gezien, dat het Nieuwe-Waterweggebied

29,4 pCt. van de totale bruto toegevoegde waarde in de groep verkeersbedrijven voor zijn rekening neemt. Door een aandeel van 22,7 pCt. van de bruto toegevoegde waarde in het Nieuwe-Waterweggebied zetten deze bedrijven op de produktie in dit gebied een duidelijk stempel.

HOEWEL een eenmalig onderzoek natuurlijk enige voorzichtigheid ten aanzien van de hantering der verkregen uitkomsten noodzakelijk maakt, komt het mij voor, dat verschillende cijfers wel een zeer duidelijke taal spreken.

1. Indien men naast elkaar zet enerzijds de beroepsbevolking van het Nieuwe-Waterweggebied — zijnde 8,7 pCt. van Nederland totaal — en anderzijds een produktiewaarde van 12,4 pCt. en 13,4 pCt. resp. van de Nederlandse territoriale produktiewaarde en van de produktiewaarde incl. de zeescheepvaart en luchtvaart, dan komt het Nieuwe-Waterweggebied duidelijk als produktiegebied naar voren.

2. Daarnaast kunnen wij constateren, dat het Nieuwe-Waterweggebied een stuwende functie heeft ten opzichte van de rest van Nederland.

3. De economische kracht van het onderhavige gebied moge ook blijken uit het volgende. Aan produktiewaarde (territoriaal) wordt per hoofd van de beroepsbevolking geproduceerd:

in Nederland ..... f. 19.577;
in het Nieuwe-Waterweggebied ..... f. 27.964.

Aan bruto toegevoegde waarde tegen marktprijzen (territoriaal) wordt per hoofd van de beroepsbevolking geproduceerd:

in Nederland ..... f. 8.934;
in het Nieuwe-Waterweggebied ..... f. 12.105.

4. Het grote belang van de verkeers- en vervoersbedrijven in het Nieuwe-Waterweggebied, zowel voor dit gebied zelf als voor geheel Nederland, komt uit de cijfers duidelijk naar voren.

5. Hoewel het onderzoek is verricht voor het jaar 1960, is mijns inziens de positie van dit gebied sedertdien eer versterkt dan verzwakt. Daarbij behoeven wij slechts te denken aan het feit dat het project Botlek destijds nog slechts ten dele en Europort in het geheel niet tot ontwikkeling waren gebracht, waardoor vooral de industriële activiteiten van het Waterweggebied in 1960 vergeleken met thans gering waren. In aanmerking genomen, dat de enorme investeringen pas daarna hun rendement zijn gaan opbrengen, kan men het aandeel van het Nieuwe-Waterweggebied in de nationale economie thans op zijn minst gelijkstellen aan het voor 1960 gevonden percentage.

6. In het verleden heeft vooral de Gemeente Rotterdam nogal eens krachtig gepleit voor verhoging van de financiële middelen uit „Den Haag”, een verhoging waarop dit gemeentebestuur meende dat Rotterdam recht had. Ook nu vallen deze geluiden nog regelmatig te beluisteren. Daarbij is weleens een vergelijking gemaakt tussen de inkomsten van het Rijk uit het Nieuwe-Waterweggebied en de investeringen van het Rijk die daartegenover staan. Een dergelijke vergelijking is hier niet getrokken, doch bovengenoemde cijfers en percentages laten zien dat Rotterdam niet voor niets veel te eisen heeft gehad en nog steeds heeft.

7. In dit artikel zijn slechts enkele gegevens verwerkt. Uit het onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn veel meer interessante cijfers te halen. Dit artikel wil de aandacht vestigen op slechts enkele markante feiten uit dit onderzoek.

's-Gravenhage.

Prof. Dr. H. C. KUILER.

Met horten en stoten

Geplande geleidelijkheid in economie nodig

DE aandachtige lezer en luisteraar komt steeds meer tot de indruk dat de discussies rondom de tegenwoordige moeilijkheden van de Nederlandse economie in een sfeer worden gevoerd die sterk beïnvloed wordt door politieke belangen. Daardoor raakt het zoeken naar de diepere oorzaken steeds meer op de achtergrond, hetgeen tot gevolg zou kunnen hebben dat men het, in de achter ons liggende periode, op economisch terrein gebeurde niet op zijn juiste waarde schat en in een volgende ontwikkelingsfase geen lering trekt uit „fouten” die voor de tegenwoordige situatie niet zonder invloed zijn geweest. In het volgende zal dan ook een — zij het dan beperkte — poging worden gedaan om enkele o.i. dieper liggende oorzaken van de zich voordoende moeilijkheden te belichten.

Internationale monetaire verhoudingen

Sedert 1963/64 trachten enkele belangrijke handelspartners van Nederland het deficit op de betalingsbalans te doen omslaan in een overschot. Dit gebeurde eerst in Frankrijk en Italië en volgens het jaarverslag van de Bank voor Internationale Betalingen (B.I.B.) te Bazel bereikten de overschotten van deze twee landen in 1965 „een betrekkelijk extreme omvang”. Bovendien heeft Groot-Brittannië zich genooddacht gezien zeer drastische maatregelen ter sanering van de betalingsbalans te nemen, terwijl met name de centrale banken van het Europese continent en niet in de laatste plaats De Nederlandsche Bank de medewerking aan een hervorming van het internationale monetaire stelsel afhankelijk stelden van het in evenwicht brengen van de betalingsbalans van de Verenigde Staten. Hoewel deze doelstellingen nog niet ten volle werden bereikt, kon een belangrijke verbetering worden geconstateerd, hetgeen uiteraard niet zonder gevolgen voor de landen met een naar verhouding gunstige betalingsbalans, waaronder Nederland, kon blijven. Het overschot van één land leidt nu eenmaal tot een deficit van een ander.

Hierbij komt nog dat de financiering van de continentale expansie in de achter ons liggende jaren voor een niet onbelangrijk deel heeft plaats gehad dankzij door de Verenigde Staten gefourneerd kapitaal, hetgeen juist een van de oorzaken van het Amerikaanse tekort en de grote dollarreserves was, waaraan de monetaire autoriteiten van

Europa — niet zonder redenen — een einde wensten te maken. Volgens de B.I.B. bleef de situatie t.a.v. de Verenigde Staten ook in 1965 nog onbevredigend, maar het was juist het programma voor vrijwillige beperking van de kapitaaluitvoer dat het deficit met de helft heeft omlaaggebracht. De grote Amerikaanse concerns begonnen nu hun buitenlandse investeringen in ruime mate op de Europese kapitaalmarkt te financieren, waar men dus dubbel in de knel begon te geraken: enerzijds ontbraken nieuwe middelen uit de Verenigde Staten en anderzijds legden overzeese ondernemingen beslag op in Europa gekweekte beleggingsgelden. Dit gebeurde bovendien op een tijdstip waarop talrijke Europese landen meenden de gemeenschapsinvesteringen belangrijk te moeten uitbreiden.

Hier ligt zeker een van de oorzaken van de sterke stijging van de rente binnen nogal korte tijd. Verrassend is dit nauwelijks; immers de Directeur-Generaal van het Internationaal Monetair Fonds Pierre-Paul Schweitzer, heeft herhaaldelijk gewaarschuwd¹⁾, dat door het niet meer (volledig) accepteren van de dollar als reservevaluta ten gevolge van het aandringen op evenwicht op de Amerikaanse betalingsbalans liquiditeitsmoeilijkheden moeten ontstaan. Dit zou alleen kunnen worden voorkomen indien men tot overeenstemming zou kunnen geraken t.a.v. een hervorming van het internationale monetaire stelsel, waardoor de tegenwoordige reservevaluta's door een ander instrument zouden kunnen worden vervangen. Hierin is men tot nu toe geenszins geslaagd; in plaats van tot een constructieve oplossing te komen gaat men het rentepeil opschroeven. Tegelijkertijd ziet men zich genooddacht op de binnenlandse markt de vraag af te remmen. Volgens de B.I.B. is het tekenend dat men in dit verband vaak aarzelt om de vraag door maatregelen op het terrein van de belastingen te beperken, waardoor het monetaire instrument van de verhoging van de rente in bijzonder sterke mate moet worden gebruikt. Dit was met name het geval in landen, waaronder Nederland en de Duitse Bondsrepubliek, waar reeds eerder besloten belastingverlagingen de koopkrachtige vraag eens te meer omhoog stuwden.

¹⁾ Zie o.m.: *Fund Report to E.C.O.S.O.C.*, Supplement to International Financial News Survey, I.M.E., Washington D.C., February 25, 1966.

(I. M.)

BELEG INTERNATIONAAL

BELEG INTERNATIONAAL

BELEG IN **Interunie**

BELEG INTERNATIONAAL

BELEG INTERNATIONAAL

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

Tegen deze achtergrond zou men zich kunnen afvragen in hoeverre het oplopen van de rente in Nederland het gevolg is van een gebrek aan besparingen aan de ene en van diepgaande veranderingen in de verhoudingen op de internationale kapitaalmarkt aan de andere kant. Zijn hier soms structurele invloeden in het spel, die niet meer met de traditionele monetaire middelen kunnen worden bestreden? En moet daarom meer aandacht besteed worden aan het vraagstuk van de hervorming van het internationale monetaire stelsel, willen wij voorkomen dat door het uitsluitend gebruik van verouderde instrumenten de expansie wordt bedreigd? In dit verband lijkt het niet zonder betekenis dat de twee deskundigen, die de beide extremen op dit terrein vertegenwoordigen, Rueff (Frankrijk) en Triffin (V.S.) onlangs te kennen hebben gegeven dat een oplossing van het onderhavige vraagstuk op korte termijn noodzakelijk is, wil men een „economische catastrofe van het formaat van 1931 voorkomen” (*The Sunday Times*, 3 juli 1966). Deze uitspraak latend voor wat zij is, lijkt het in ieder geval gewenst dat men in sterkere mate dan tot nu toe het geval was, nagaat in hoeverre de spanning op de Nederlandse kapitaalmarkt een geïsoleerd verschijnsel is, dat men met manipulaties van de rente kan bestrijden, of dat men hier te maken heeft met een veel diepergaande verstoring van wereldformaat, zodat de bakens niet alleen nationaal maar ook internationaal spoedig dienen te worden verzet.

De „loonexplosie”

In hoeverre de „loonexplosie” van 1963/64 ertoe heeft bijgedragen dat onze economie in een impasse is geraakt, is moeilijk vast te stellen. Verondersteld kan worden dat een zekere invloed ervan is uitgegaan door kostenstijging met als gevolg verzwakking van de concurrentiepositie in het buitenland en vermindering van middelen voor herinvestering in het binnenland. Juist daarom lijkt het de moeite waard om eens te meer erop te wijzen, dat de oorzaken van deze ontwikkeling minder in de tegenwoordige periode dan in het verleden liggen. Het spontaan gebruikte woord „loonexplosie” duidt al op het feit, dat in 1963/64 in ons land een sterke spanning tot een uitbarsting heeft geleid. Door bijna 20 jaar vasthouden aan een beperkende loonpolitiek waren wij uit de pas geraakt en konden gemakkelijk op de wereldmarkt concurreren. De zuigkracht van de grote buitenlandse markt én op onze goedkope produkten én op onze eveneens naar verhouding goedkope werkkrachten veroorzaakte overspanning op onze arbeidsmarkt. Met een forse stap vooruit meende men — onder de druk van de spanning — het evenwicht te kunnen herstellen. Waren wij op tijd? Of zou het misschien verstandiger zijn geweest, indien wij reeds (veel) vroeger, maar dan stapsgewijs en in het kader van een loonpolitiek die men in de hand kon houden, onze lonen aan het Europese peil hadden aangepast? Immers, wil men explosies voorkomen, dan moet men vroegtijdig de nodige maatregelen nemen om spanningen te vermijden. Dit lijkt veel op mosterd na de maaltijd, hoewel van bepaalde kant herhaaldelijk

erop werd gewezen dat een té laag loonpeil tot gevolg heeft dat diepte-investeringen achterwege blijven, hetgeen wederom tot spanningen op de arbeidsmarkt moet leiden. Nu ondervinden wij een vergrote vraag naar investeringsgeld en omdat de loonexplosie in niet onbelangrijke mate een investeringsexplosie tot gevolg had.

Vandaar dat het aanbeveling zou kunnen verdienen om in het vervolg rekening te houden met de noodzaak om ons loonkostenpeil stapsgewijs aan en evenredig met dat van onze buurlanden op te trekken. Immers volgens de E.E.G.-loononderzoekingen voor 1964 stonden wij ook toen nog op de laatste plaats. De volgorde in de 13 onderzochte bedrijfstakken was: Duitsland 100 - België 94,1 - Frankrijk 91,0 - Italië 88,3 - Nederland 81,9. Waarschijnlijk is hierin inmiddels het een en ander gewijzigd; dit neemt niet weg dat wij ook in de komende jaren onze concurrentiecapaciteit vooral door opvoering van de produktiviteit, o.m. door diepte-investeringen, moeten verhogen, willen wij een volgende loonexplosie overbodig maken. Uiteraard dient in de eerstkomende periode een consolidatie ook t.a.v. de lonen plaats te vinden. Maar op langer zicht is loonpolitiek met het oog op de verdere toekomst ter verzekering van een geleidelijke ontwikkeling een dringend vereiste.

Geleidelijkheid bij de bouw

Geleidelijkheid is uiteraard over de gehele linie van de economische ontwikkeling gewenst. Ook indien men er mee rekening houdt dat de realiteit nooit aan het ideaal zal beantwoorden, zal het zelfs in het kader van een middellange planning moeilijk zijn in de particuliere sector met name t.a.v. de investeringen de „discipline” te bereiken die men op het loonfront veelal mogelijk acht. Te meer dringt de noodzaak dat de overheid daar waar zij rechtstreeks invloed op het economisch gebeuren kan uitoefenen dit niet met horten en stoten maar geleidelijk en in het kader van langlopende programma's doet. Geconstateerd moet worden dat dit op het gebied waar de overheidsinvloed een bijzonder belangrijke rol speelt, de bouwnijverheid en speciaal de woningbouw, nauwelijks het geval is geweest.

Uit onderstaande tabel blijkt dat de aantallen gereedgekomen woningen in de jaren 1950 - 1965 verrassend grote schommelingen te zien geven.

Gereedgekomen woningen
(index 1955 = 100)

1950	78	1958	147
1951	96	1959	137
1952	90	1960	138
1953	97	1961	135
1954	112	1962	128
1955	100	1963	131
1956	112	1964	162
1957	146	1965	186

Bron: Volkshuisvesting en bouwnijverheid, januari 1966.

Op grote sprongen volgt stagnatie of zelfs achteruitgang. Dit was met name het geval in de jaren 1959-1963. In plaats van na 1959 een regelmatige stijging van bijv. 5.000 wonin-

(I. M.)

Met een aandeel

VEREENIGD BEZIT VAN

gen per jaar te bevorderen, werd het goedkeuringsbeleid gebruikt om verdere uitbreiding af te remmen. Pas nadat uit de woningtelling 1960 gebleken was dat het tekort niet af- maar toenam, gooide de Minister van Volkshuisvesting en (toen) Bouwnijverheid het roer om met een energie die in de beleidssfeer niet vaak kan worden gadeslagen. Hoe noodzakelijk de in de Bouwnota 1963 uiteengezette nieuwe koers was, blijkt uit het feit dat in de jaren 1953 - 1963 Nederland t.a.v. de verhouding woningbouw/bevolkingstoename volgens een O.E.S.O.-publikatie ²⁾ op de tiende plaats kwam met 5 woningen op 10 nieuwe Nederlanders. Hiertegenover stonden Duitsland met 8 : 10 en Groot-Brittannië, België en Italië (!) met ongeveer 10 : 10. Het feit dat de babies van 1963 nog geen woning nodig hebben verandert weinig aan de verhoudingen; immers in de naoorlogse jaren zijn de geboortecijfers buiten Nederland in de meeste landen, met uitzondering van Italië, sterker gestegen, terwijl in ons land juist in de jaren zestig de bijzonder grote geboortegolf van even na de oorlog aan de markt komt en in de jaren vijftig onze verhoudingsgewijs zeer grote vooroorlogse jaargangen een vraag uitoefenden die belangrijk groter was dan bijv. in Engeland en Zweden, waar voor de oorlog van bevolkingsaanwas nauwelijks sprake was.

Tegen deze achtergrond zal niemand kunnen betwisten dat de in 1963 genomen maatregelen ter expansie van de bouw- en woningproductie juist waren. Dat neemt niet weg dat een zo plotselinge overschakeling op een arbeidsintensieve en vele investeringsmiddelen verslindende bedrijfstak niet zonder gevolgen kan blijven. Te meer omdat dit juist moest gebeuren op een moment waarop de diepte-investeringen werden opgevoerd en de internationale kapitaalmarkt onder druk kwam. Dit was uiteraard een bijzonder ongunstige samenloop van omstandigheden, die vermeden had kunnen worden, indien men niet in 1958 begonnen was de woningbouw af te remmen. Door geleidelijke opvoering met 5.000 eenheden per jaar hadden wij nu in 1966 130.000 woningen kunnen bouwen, terwijl er in totaal meer dan 100.000 eenheden extra tot stand zouden zijn gekomen.

Wederom mosterd na de maaltijd? Misschien, hoewel de gehele bouwnijverheid jarenlang tevergeefs een continu bouwbeleid had geëist. Maar belangrijker lijkt ons ook hier het trekken van conclusies voor de toekomst. Hoewel ook voor de bouwnijverheid een tijd van consolidatie noodzakelijk is ten einde een programma van o.m. 125.000 woningen zonder moeite te kunnen verwerken, moet men niet ervan uitgaan dat dit het einde van de rit betekent. Alleen al op het gebied van de krotopruijing liggen wij jaren ten achter op het programma van de Commissie Krotopruijing en Sanering uit het jaar 1957, waar men toen van 110.000 krotten in 1960 uitging, terwijl de laatste berekeningen tot meer dan het drievoudige aantal komen, waar dan elk jaar nog 10.000 à 15.000 bij komen.

Aangezien krotopruijing veel duurder is dan nieuw-

²⁾ The O.E.C.D. Observer, no. 21, april 1966.

Internationaal beleggingsfonds
in Aardgaswaarden

INTERGAS

Jaarverslag 1965-1966
zojuist verschenen.
Verkrijgbaar bij alle
kantoren van de Algemene
Bank Nederland N.V.

(I.M.)

bouw op maagdelijke grond, zal zeker ten aanzien van de financiële middelen voor de volkshuisvesting na een tijd van consolidatie verdere uitzetting nodig zijn. Daarom is het gewenst om tot een langlopend programma te komen, waardoor zekerheid geschapen wordt wat de financiering van de belangrijkste bouwwerken en daarmee de continuïteit in het kader van een zich uitbreidende bouwnijverheid betreft. Slechts door een dergelijk beleid op langere termijn kunnen schommelingen, zoals die in het verleden zijn voorgekomen en momenteel in het verschiet blijken te liggen, worden voorkomen. Gezien de averechtse gevolgen die een beleid van vallen en opstaan met zich meebrengt, lijkt het in het belang van de gehele economie dringend gewenst dat wij nu de lessen leren uit het verleden ten einde in de toekomst niet fouten te herhalen die bij een enigszins zakelijke aanpak zouden kunnen worden vermeden.

UIT het voorafgaande zouden misschien twee conclusies kunnen worden getrokken. De eerste werd reeds herhaaldelijk onderstreept, nl. dat getracht moet worden tot een geleidelijke, stapsgewijze ontwikkeling op zo veel mogelijk terreinen te komen. De loonpolitiek en het beleid t.a.v. de volkshuisvesting zijn uiteraard slechts voorbeelden, maar zij zijn waarschijnlijk bijzonder belangrijk omdat in een wat al te aarzelende aanpak tot aan 1963 hier juist de bronnen van twee „explosies” kunnen worden gevonden. Vandaar dat „geleidelijk” en „stapsgewijs” niet eveneens als „aarzelend” moeten worden geïnterpreteerd. Integendeel: door minder aarzeling en meer visie, rekening houdend met een versnelde expansie, zou men een politiek van té „grote sprongen”, vóór- én achteruit, hebben kunnen voorkomen. Bovendien lijkt het niet denkbeeldig dat bij een nader onderzoek van het jongste verleden zou kunnen blijken dat de speelruimte binnen de bestaande sociaal-economische verhoudingen nóg kleiner is dan tot nu toe werd verondersteld — zelfs indien men geen rekening houdt met de zeer sterke invloeden van buitenaf.

Amsterdam.

H. UMRATH.

(I. M.)

1894 de voordelen van een afgeronde aandelenportefeuille

Een nieuwe fase in de economische ontwikkeling van Zuid-Afrika (slot)

IN juli vorig jaar werd het punt bereikt, waarop de wettelijk toelaatbare maximum liquide-baten-ratio's voor de zgn. monetaire banksector van kracht werden¹⁾. Hoewel met name de handelsbanken, bij verre de grootste groep in die sector, gaarne bereid waren te voorzien in de grote vraag naar krediet, omdat hun liquiditeit, ondanks de genoemde restricties, bij voortduring ruim was, namen hun uitzettingen inderdaad vanaf dat moment af van een top van R 1.371 mln. tot R 1.205 mln. een jaar later. Dit betref de kredietverlening aan de particuliere sector. Die aan de publieke sector, o.a. in de vorm van belegging in schatkist- en ander kortlopend overheidspapier, overtrof de daling van het krediet aan de particuliere sector echter aanzienlijk, hetgeen uit een oogpunt van bedrijfs- en middelenbeheer niet verwonderlijk was.

Ofschoon de monetaire autoriteiten er zich bewust van moeten zijn geweest, dat deze bron van algemene liquiditeit bij lange na niet de enige was, werd alle instellingen in de monetaire sector in oktober 1965 verzocht hun kredietverlening terug te brengen tot op het peil van maart van dat jaar. Deze kredietstop blijft in stand tot maart 1961, waarmede een indicatie werd gegeven van de levensduur van de „credit squeeze”.

Eveneens in juli werden, min of meer op „ad hoc”-basis, verdere regelingen getroffen ter ondersteuning van de per saldo nog weinig effectieve anti-inflatoire politiek. Zoals wij in ons vorige artikel opmerkten, werden de maatregelen van juli beschouwd als vooruit te lopen op de in augustus in te dienen landsbegroting 1966-1967. Men voorzag, dat het begrotingsbeleid meer kracht zou moeten bijzetten aan de tot dusver ingestelde monetaire en fiscale restricties. Zulks ook al, omdat de uitgaven van de overheid de inkrimping van de liquiditeitscreatie uit anderen hoofde overcompenseerden, met gebruikmaking van financiering, afgeleid van de banksector, als substituuut voor wezenlijke nationale besparingen, zodat de inflatoire invloed van die uitgaven verder werd versterkt²⁾.

¹⁾ Zie E.-S.B. van 3 augustus 1966, blz. 794.

²⁾ S. A. Reserve Bank, Annual Economic Report, augustus 1966, blz. 19 e.v.

(I.M.)

De verwachtingen, welke te dien aanzien van de begroting werden gekoesterd, bleken evenwel op enkele essentiële punten ijdel te zijn. Wel is de inflatiebestrijding in het hoofd van de begrotingsboodschap geschreven, maar, zoals wij zullen zien, de exacte omvang daarvan is bepaald minder stringent dan was voorzien.

ALVORENS daarop in te gaan, willen wij gaarne twee bijzondere aspecten in onze beschouwing betrekken. De reden van het minder drastische karakter van het budget als beleidsstuk ter bestrijding van de inflatie kan zijn gelegen in de waarneembare tekenen van verbetering. Het bedrijfsleven heeft er meermalen zijn beduchtheid over uitgesproken, dat een te sterke deflatoire werking van het budget de slinger te ver zou kunnen laten doorslaan.

Bekijken wij de belangrijkste factoren welke de overmatige liquiditeit teweeg hebben gebracht, dan valt op te merken, dat de monetaire banksector, zoals eerder gezegd, aan importantie heeft verloren, waardoor met name zowel op het consumptieve als op het investeringsvlak enige ontspanning is gekomen. Daarentegen zijn de overheidsbestedingen op lopende en kapitaaldienst blijven toenemen. Niettemin beweegt de bruto binnenlandse besteding (overheid inbegrepen) zich nu beneden de curve van het bruto nationaal produkt (overheid inbegrepen), waardoor althans aan een van de voorwaarden tot sluiting van de inflatoire gaping is voldaan.

Ook stegen, ondanks een daling van de publieke besparingen, de bruto binnenlandse besparingen op bevredigende wijze, vooral ook door de toeneming van het persoonlijke sparen, nadat aanvankelijk als gevolg van de inflatoire prijsontwikkeling, de liquiditeitsvoorkeur van het publiek het sparen remde. Nu geeft voorts de investeringskromme wat betreft de particuliere sector enige neerwaartse buiging te zien. In de huidige ontwikkeling is vermeldenswaard, dat het gedrag van de betalingsbalans geen remmende invloed heeft gehad op de liquiditeits-toeneming. Het reeds geringe tekort op de internationale goederenbalans is bezig te verdwijnen, mede gesteund door een 4½ maal zo grote export van industriële eindprodukten in de eerste helft van 1966, vergeleken met de overeenkomstige periode een jaar eerder. Opvallend waren ook de mutaties op de kapitaalbalans. Na zes achtereenvolgende jaren van netto kapitaalafvloeiing, bedroeg de netto kapitaalvoer in de 12 maanden voor medio 1966 rond R 270 mln. (f. 1.350 mln.), waarvan ruim R 200 mln. particulier kapitaal, zowel kort als lang. Ook deze ontwikkeling heeft ertoe bijgedragen dat de centrale goud- en deviezenreserves van een laagtepunt van R 320 mln. september vorig jaar, in juli jl. tot boven R 600 mln. zijn gestegen, een hoger cijfer dan ooit tevoren.

Het tweede bijzondere aspect, waarop wij in verband met de aard van de begroting 1966/1967 willen wijzen, is gelegen in de strategische positie van Zuid-Afrika in de wereld van vandaag. Ook en vooral met het oog gericht op zekere gebeurtenissen in andere landen, is de outillage

WARMTE	TECHNIEK
BEUKERS	SCHIEDAM

geschapen om binnenslands de orde, rust en veiligheid voor alle lagen van de bevolking te scheppen als een eerste vereiste voor een verdere ontwikkeling van land en volk. Er is echter voor de westelijke beschaving een belangrijker aspect, nl. dat van de externe beveiliging. Dit is een zelf opgelegde taak, waarin Zuid-Afrika een minder wellwillende behandeling ondervindt dan waarop het in breder internationaal verband aanspraak zou kunnen maken. Men realiseert zich in het algemeen niet of in onvoldoende mate welke de relatieve betekenis van het land in het nieuwe Afrika is. Wij noemen slechts enkele grootheden. Het is het zevende land in oppervlakte, het vierde wat bevolkingsgetal betreft; het staat verreweg bovenaan wat betreft de produktie per hoofd van de bevolking; het staat vooraan in de beschikbaarheid van communicatiemiddelen en andere delen van de infrastructuur³⁾, kortom het is in economisch en daardoor ook in strategisch opzicht een niet te verwaarlozen factor.

Wij vestigen op laatstgenoemd aspect speciaal de aandacht, omdat de in dit verband te maken uitgaven zeer aanzienlijk zijn en daardoor, monetair gesproken, een ongunstig element in het budget vormen. Wat het zwaarste is, moet echter het zwaarste wegen. De verwachting is, dat, behoudens ongunstige veranderingen in Zuid-Afrika's internationale betrekkingen, eerder een afname dan een toename van het defensiebudget zal plaatsvinden. Vooralsnog vormen de desbetreffende uitgaven (R 256 mln. op een totaal van R 1.768 mln.) een zware last.

Zij die hadden verwacht dat op ander terrein, vooral op dat van de uitvoering van grote werken, enig soelaas, met name vertragingen dan wel besnoeiingen zouden worden aangekondigd, zijn daarin teleurgesteld. Ongetwijfeld zijn vele van die werken van urgente nationale betekenis: de regering heeft zich intussen ten aanzien van grote uitgaven reeds geëngelijkt. Onbevredigend was, dat zulke uitgaven, welke voorlopig zullen voortduren, ten dele op inflatoire wijze en niet uit besparingen zijn gefinancierd. Thans ligt het in de bedoeling daartoe voortaan een beroep op de kapitaalmarkt te doen, indien deze daartoe ontvankelijk is. Dit laatste is weliswaar nog een open vraag, doch de recente verhoging van het rentepatroon voor staatsuitgaven mag de belegger aanmoedigen.

DE totale omvang van de begroting is in tien jaar tijds rond 2½ maal zo groot geworden, een verschijnsel, waarin Zuid-Afrika niet alleen staat. Indien er niet zoveel verstarringen in de aard en de omvang van de staatsuitgaven waren ontstaan, zou aan het budget qua anti-cyclisch instrument grotere waarde kunnen worden toegekend. Op de uitgavenzijde kan, na de voorgaande opmerkingen, in dit opzicht evenwel nauwelijks worden gerekend, zodat het anti-inflatoire effect grotendeels aan de inkomstenzijde moet worden gezocht. Hierbij moet echter ook weer worden gerekend op de monetair compenserende terugvloeiing.

³⁾ Cijfers ontleend aan *The New Africa*, Civic Education, Inc., Washington D.C. 1965.

**VERGADEREN - CONFEREREN
STAFBESPREKINGEN**

- IN HET CENTRUM VAN HET LAND
- IN EEN VOLKOMEN RUSTIGE OMGEVING
- ZALEN VOOR 10-20-50-100-200 PERSONEN

GEEN PARKEERPROBLEEM

HOTEL DE WAGENINGSE BERG

Rôtisserie Belmonte - Indisch restaurant - Bar

(I. M.)

Het budget maakt het nodig, na overboeking van vroegere overschotten en rekening houdende met de opbrengsten van vrijwillige en gedwongen leningen, R 55 mln. aan nieuwe middelen te vinden. Tezamen met het door tariefverhogingen op te vangen tekort op de separate Spoorwegbegroting van R 46 mln., moet in totaal rond R 100 mln. meer worden opgebracht. Met andere posten samen is het budget eerder van inflatoire dan van deflatoire betekenis; hetgeen aan de ene zijde wordt afgeroomd komt, mogelijk zelfs in ruimere mate, terug aan de uitgavenzijde, zodat van een aanslag op de overmatige liquiditeit bijna geen sprake kan zijn.

Over de tariefverhogingen van de Spoorwegen kunnen wij ten aanzien van de daaraan ten grondslag liggende beginselen kort zijn. Zij zijn in overwegende mate nodig geworden als gevolg van de hogere personeelskosten. Het „cost push”-effect zal zich vermoedelijk onmiddellijk voortzetten in de verhoging van de prijzen van de te vervoeren goederen, welke men zal trachten door te berekenen aan de eindverbruikers; daardoor ontstaan verhogingen van het prijs- en kostenpeil, waarmede het gevaar van een verdere wending van de vicieuze inflatiespiraal is ingetreden.

De nadruk bij de budgettering van hogere inkomsten in de landsbegroting ligt op de bestedingsbeperking in de particuliere sfeer. Hiertoe is in meerdere mate dan tevoren gebruik gemaakt van de instelling, resp. verhoging van indirecte belastingen (op genotmiddelen, luxe en semi-luxe, ook duurzame, verbruiksgoederen, personenauto's, ook op benzine en dieselolie e.d.) en verhogingen van sommige directe belastingen (zoals inkomstenbelasting, vennootschapsbelasting, dividendbelasting voor niet-ingezetenen enz.). Daarnaast blijft de vorig jaar al herleefde gedwongen lening van 5 pCt. op de belastingaanslag in stand.

Het op verschillende punten met elkaar tegenstrijdige monetaire en fiscale beleid, waarop ook in het juist verschenen economisch verslag van de Centrale Bank wordt gewezen, behoeft duidelijk een — inmiddels wel erkende — verbeterde coördinatie van oogmerken van staatkundige en staathuishoudkundige aard. In economisch opzicht heeft de regering bedoeld het budget, ondanks zijn feilen, een bijdrage te doen zijn tot het betreden van een nieuwe fase van stabiele groei. Aan groei zal het niet ontbreken. Of hij stabiel zal zijn, zal de naaste toekomst moeten leren.

Durban, augustus 1966.

W. KOSTER.

(I. M.)

**staalconstructies
metalen ramen en deuren**

Boekbesprekingen

A. J. Raynal: *De familie-onderneming*. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1966, 130 blz., f. 11,50.

VERHEUGEND is het verschijnsel dat men de laatste tijd veel aandacht aan de familie-onderneming schenkt. Deze aandacht heeft natuurlijk haar achtergronden. De voornaamste achtergrond is wel de vraag of er in deze tijd, en vooral in de toekomst, nog een plaats is resp. zal zijn voor de familie-ondernemingen, die grotendeels samenvallen met de middengrote en kleinere bedrijven. Deze grote groep ondernemingen wordt naar beneden begrensd door het ambacht en de kleine detailhandel en naar boven door de grote ondernemingen die men tegenwoordig bij een personeelstal van 1.000 laat beginnen. Een zeer groot deel van het Nederlandse en buitenlandse bedrijfsleven valt onder deze middengroep.

Het is te betreuren dat in dit vlot, oorspronkelijk in het Frans, geschreven boekje het begrip familie-onderneming niet nader is omljnd. De vertaler, Mr. E. Bloembergen, die veeleer een bewerking dan een vertaling heeft geleverd, was zich deze moeilijkheid terdege bewust. Hij heeft er rekening mede gehouden dat de situatie in Nederland niet zonder meer te vergelijken is met die in Frankrijk, al zijn er vele aanknopingspunten. Vooral het juridische vlak levert vrij veel moeilijkheden en verschillen.

De inhoud van het boek valt in tweeën uiteen. Het eerste en grootste deel is gewijd aan de economische, sociologische en psychologische aspecten van de familie-onderneming en het tweede deel aan de juridische kant. Het eerste deel valt met de deur in huis door de spanningen in de familie-onderneming aan een beschouwing te onderwerpen. Daarna besteedt Raynal aandacht aan de leiding, aan de buitenstaanders (scheidslieden, beschermers), de opleiding, de opvolging en het hogere personeel dat niet tot de familie behoort. Daaraan voegt hij enkele economische problemen toe, zoals de waardebeoordeling van het familiebezit en de vaak zo moeilijke financiering van de familie-onderneming.

In het tweede deel neemt de schrijver, zoals gezegd, de juridische aspecten van de familie-onderneming onder de loep. Inzake de rechtsvorm wordt een beschrijving gegeven van de „société anonyme” en de „société à responsabilité

limitée”, een onderscheid dat Nederland (helaas) niet kent. Na korte uiteenzettingen over de vennootschap onder firma, de overdracht van aandelen (ook het in Nederland zo moeilijk verteerbare „aanmerkelijk bezit” komt terloops ter sprake), de familierechtelijke situaties, de vermindering van versnippering van aandelenbezit en enkele fiscale problemen, eindigt het boek met een slotbeschouwing. De voorzichtige conclusie van de schrijver is dat de familie-onderneming een weinig fortuinlijk lot is beschoren. Ter ondersteuning van het familiebedrijf worden dan enkele nogal weinig uitgewerkte aanbevelingen gedaan, zoals de vorming van participatiemaatschappijen voor de financiering, toezicht, hulp van onpartijdige buitenstaanders (die bijv. optreden als commissaris) en het gezamenlijk medewerken aan middellange- en lange-termijnplannen van de overheid, zoals men die in de Franse „économie concertée” kent.

De charme van het boekje ligt ongetwijfeld in de vele concrete raadgevingen. Eén daarvan willen wij de lezers niet onthouden: „vrouwen van directeurs hebben er recht op om verlost te worden van de dreiging, dat fysieke overspanning (van haar echtge-

noten) tot een catastrofe voert, zeker na de veeljarige periode van echtelijke verwaarlozing”. Overigens moet men zich steeds voor ogen houden dat de Franse toestanden moeilijk te vergelijken zijn met de Nederlandse. Dit geldt vooral voor het isolement, waarin de Franse families — en dus ook de Franse familie-ondernemingen — verkeren. Dit isolement is veel groter dan in Nederland.

Het laatste, met name het juridisch-fiscale, gedeelte van het boekje is erg zwak en oppervlakkig, al heeft de vertaler geprobeerd het hier en daar naar de Nederlandse verhoudingen om te buigen. Daarom durven wij dit boekje niet aan te bevelen aan hen die zich diepgaand met de problemen van de familie-onderneming willen bezighouden. Zij hebben gedegener publicaties tot hun beschikking, al zullen zij dan van vreemde talen gebruik moeten maken ¹⁾. Voor de leiders van familiebedrijven zelf, die zich zeer in het kort willen oriënteren, of zichzelf eens in de spiegel willen zien, lijkt dit boekje een goede inleiding, maar meer ook niet.

¹⁾s-Gravenhage.

P. VAN ZUUREN.

¹⁾ Stefan Cambien e.a.: *Forces et faiblesses des entreprises familiales*, Editions Pilote, Rijssel 1959.

Roland Bertsch: *Die industrielle Familienunternehmung*, Verlag Hans Schellenberg, Winterthur 1964.

Drs. T. Strijd: *Boekhouden in het kort*. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1966, 145 blz., f. 7,90.

IN de begeleidende verantwoording vermeldt de schrijver dat hij in het bijzonder gedacht heeft aan degenen die bij hun beroepsuitoefening het gemis aan enige boekhoudkennis ervaren. Verder zou meer zijn gelet op verbreding van algemene ontwikkeling dan op het opbouwen van vakkennis.

Nu heeft dit boekje de verdienste dat de grondslagen van het boekhouden worden behandeld zonder dat de lezer wordt lastiggevallen met onnodig vakjargon. De terminologie en ook de aanpak van vele problemen doet fris aan.

Een bezwaar is echter dat schrijver de hele theorie van 4 of 5 gewone leerboeken (zie het voorwoord van Prof. Dr. J. A. Geertman) in enkele schaarse voorbeelden heeft willen verwerken. Er wordt daardoor in deze voorbeelden

teveel tegelijk behandeld, hetgeen de overdrachtelijkheid van de geboden kennis niet ten goede komt. Als de bedoeling was geweest slechts de algemene grondslagen te behandelen dan had dit boekje tot de helft van zijn huidige omvang kunnen worden ingekort. Nu schrijver kennelijk toch

(I.M.)

spaar veilig en vertrouwd
met een Spaardeposito,
4½-5% rente (resp. 6 mnd. en
1 jaar opzegging)
Algemene
Bank Nederland
(Nederlandsche Handel-Maatschappij
— De Twentsche Bank)

Recente publikaties

Prof. Mr. J. Valkhoff: Inleiding tot het sociaal-economisch recht in Nederland. Erven P. Noordhoff/H. E. Stenfert Kroese, Groningen/Leiden 1964, 160 blz., f. 14.

De bedoeling van de auteur is de lezer wegwijst te maken in de rijk-geschakeerde materie van de vele nieuwe en vaak zo ingewikkelde, zo niet onduidelijke, sociaal-economische regelingen.

Inhoud (verkort): Begrip, plaats, om-trek van het sociaal-economisch recht - Historische ontwikkeling van het sociaal-economisch recht in Nederland - Bronnen van het sociaal-economisch recht (Grondwet, verdragen, wetten, a.m.v.b., ministeriële beschikkingen, verordeningen) - Rechtsbescherming - Handhaving van het sociaal-economisch recht - Korte inhoud van enkele Nederlandse sociaal-economische wetten.

H. van Barneveld: Inleiding tot de algemene assurantië kennis. Vierde druk. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage 1964, 521 blz., f. 19,75.

Verkorte inhoud: ter inleiding — economie en verzekering — geschiedenis der verzekering — het huidige verzekeringsbedrijf — inleiding tot het verzekeringsrecht — de verzekerings-

verder wilde gaan dan deze grondslagen, had hij zich niet moeten beperken tot deze voorbeelden en ook niet tot de 145 bladzijden waaruit het boekje nu bestaat.

Ten slotte zou het boekje veel aan doelmatigheid gewonnen hebben als er wat vraagstukken aan waren toegevoegd: kennis moet functioneren, ook boekhoudkennis.

Conclusie: degenen die bij hun beroepsuitoefening het gemis aan enige boekhoudkennis ervaren, kunnen toch nog steeds beter hun toevlucht nemen tot de klassieke leerboeken met de daarbij te verkrijgen uitwerkingen, ook al moet men zich dan door wat meer vakjargon heenwerken.

Rotterdam. Drs. J. F. WUNDERINK.

E.-S.B. 14-9-1966

overeenkomst — wezen, voorwerp en bewijs der verzekering — verzekerde som, waarde, vaste taxatie — de omvang der verzekering — de verzekerde — de verplichtingen van de verzekerde — het bewijs, dat de schade door de verzekering is gedekt — de regeling en de vergoeding der schade — de subrogatie — zakelijke rechten en verzekering — herverzekering — literatuurlijst — registers.

Opstand en Revolutie. Polemologische Studiën, onder redactie van Prof. Mr. B. V. A. Röling, deel V (Eerste serie). Publikatie van het Polemologisch Instituut aan de Rijksuniversiteit te Groningen, Van Gorcum, Assen 1965, 225 blz., f. 10.

Het onderwerp „Opstand en Revolutie” vormde het thema van het Studium Generale te Groningen in 1965. Acht voordrachten stonden op het programma. Hieraan zijn nu twee hoofdstukken toegevoegd om de be-

tekenis van de „internal war” voor het oorlogsprobleem in het licht te stellen. De eerste voordracht is van de redacteur van de serie Polemologische Studiën, Prof. Mr. B. V. A. Röling, getiteld „De burgeroorlog in de internationale verhoudingen”, de tweede van Lt. Kolonel Drs. F. C. Spits: „Oorlog en revolutie”. Wij volstaan met verder de namen van de inleiders en de titels van hun bijdragen te vermelden: Prof. Dr. P. Geyl — De Nederlandse opstand; Prof. Jhr. Dr. P. J. van Winter — De Amerikaanse vrijheidsoorlog; Prof. Dr. H. Baudet — De Franse revolutie; Prof. Dr. J. W. Bezemer — De Russische revolutie; Dr. L. E. L. Sluimers — Enige facetten der Indonesische revolutie: revolutie als dekolonisatieproces; Dr. Jef Last — De Chinese revolutie; Dr. A. L. Constandse — De opstand in Hongarije; Dr. Hendrik Riemens — De Cubaanse revolutie.

Voor onze afdeling Publikaties, die een steeds groeiend aantal gespecialiseerde tijdschriften op het terrein van management uitgeeft, zoeken wij een

COÖRDINATOR

met gedegen bedrijfsorganisatorische kennis, die leiding kan geven aan de algehele redactionele produktie.

Gedacht wordt aan een functionaris van academisch niveau, die in een industriële onderneming en/of op een adviesbureau voor bedrijfsorganisatie praktijkervaring heeft opgedaan op het gebied van management.

Schriftelijke sollicitaties met de gebruikelijke gegevens te richten aan de afdeling Bureauzaken van het NIVE, Parkstraat 18, Den Haag. Op de envelop in de linkerbovenhoek vermelden: „Vertrouwelijk”.

Desgewenst wordt ook gaarne nadere functie-informatie verstrekt.

**NEDERLANDS INSTITUUT
VOOR EFFICIENCY**

Parkstraat 18, Den Haag - Telefoon 070-61 49 91

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt

HET passeren van de augustusultimo heeft de geldmarkt onder spanning gezet. De callgeldrente is dan ook van $3\frac{1}{2}$ pCt. tot $4\frac{1}{2}$ pCt. opgelopen. De oorzaak lag thans niet zozeer in de bankpapiercirculatie, want nadat deze sedert de laatste weekstaat van De Nederlandsche Bank van de maand nog iets was gestegen, vond in de eerste dagen van de maand een contractie plaats. De factor, die het sterkst tot de drainering heeft bijgedragen, moet men zoeken bij de rijksfinanciën. Op grond van de storting op de Staatslening op 1 september wist men lang van tevoren, dat er een overheveling zou plaatsvinden. De mutatie in het saldo van 's Rijks Kas heeft zich echter niet tot de f. 199 mln. van de Staatslening beperkt, doch heeft f. 488 mln. belopen. Dit wijst erop, dat uit andere bronnen, te

denken is vooral aan belastingen, belangrijke bedragen aan de Staat zijn afgedragen. Het vestigt nog eens de aandacht op de ongewisheid in het financiële verkeer van de Staat, waardoor de markt soms onverwacht voor grote aanpassingsproblemen staat.

Na de ultimo hebben de banken allereerst gebruik kunnen maken van het uit het verkeer terugkerende bankpapier, doch de Centrale Bank heeft ten slotte door een uitbreiding van de kredietverlening in rekening-courant het evenwicht op de markt moeten herstellen.

Mijn berekening van de wijzigingen in de binnenlandse geldhoeveelheid in de kroniek van vorige week kunnen thans aan de hand van de inmiddels gepubliceerde cijfers over de oorzaken van veranderingen in de binnenlandse liquiditeitenmassa aangevuld worden, waarbij nauwkeuriger de gang van zaken kan worden nagegaan. De stijging van het totaal der liquiditeiten heeft in het eerste halfjaar 1966 f. 1.258 mln. bedragen, waarbij de verandering in de geldhoeveelheid met f. 1.432 mln. de be-

BRITISH PETROLEUM RAFFINADERIJ NEDERLAND N.V.

gevestigd te Amsterdam

UITGIFTE van

nom. f 50.000.000.- 7 $\frac{1}{4}$ pct. 15-jarige obligaties 1966

voor hoofdsom en rente onvoorwaardelijk gegarandeerd door

THE BRITISH PETROLEUM COMPANY LIMITED, LONDEN

in stukken van nominaal f 1000,- aan toonder

Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op de obligaties van bovengenoemde uitgifte openstellen op

DONDERDAG 15 SEPTEMBER 1966

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 99 PCT

bij hun kantoren te Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage voorzover aldaar gevestigd, op de voorwaarden van het prospectus dd. 7 september 1966.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten alsmede - tot een beperkt aantal - exemplaren van de statuten en het jaarverslag over 1965 van British Petroleum Raffinaderij Nederland N.V. zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

Amsterdam, 7 september 1966.

AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V.:

PIERSON, HELDRING & PIERSON

MEES & HOPE

langrijkste factor is geweest. De betalingsbalans heeft inderdaad drainerend gewerkt; hierdoor is f. 659 mln. afgevloeid. Alleen al de financiële transacties van het Rijk brachten echter f. 1.252 mln. in het verkeer, die der lagere overheid f. 479 mln. De overheid heeft zich derhalve op geen stukken na gehouden aan de norm van de neutrale financiering. Hierbij moet evenwel worden bedacht, dat in het tweede halfjaar, althans bij het Rijk, een compensatie pleegt op te treden.

De korte en middellange kredietverlening der geldscheppende instellingen aan de private sector heeft f. 715 mln. bedragen, doch de transacties der banken en van de giro op de kapitaalmarkt, onder aftrek van de toeneming der eigenlijke spaargelden, de eigen en op lange termijn aangetrokken middelen hebben een geldverminderend effect gehad van f. 309 mln., zodat de gezamenlijke geldscheppende instellingen f. 406 mln. in het verkeer hebben gebracht, bepaald geen cijfer dat zorgen zou kunnen geven.

Kapitaalmarkt

DE activiteiten op de emissiemarkt hebben zich tot en met augustus als volgt ontwikkeld:

	1965	1966
	(in mln. glds.)	
Rijk	296	248
Lagere overheid	400	410
Particuliere sector	721	645
Buitenland	104	—
Totaal	1.521	1.303

HET LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT vraagt voor de afdeling Visserij :

een academisch gevormde econoom

die belast zal worden met bedrijfseconomisch en/of bedrijfseconometrisch onderzoek op het gebied van de visserij.

Bekendheid met de visserij wordt op prijs gesteld, doch is geen vereiste.

Salarisgrenzen van f 1180,— tot f 1918,—, eventueel tot f 2223,— per maand.

Vakantietoeslag 6%.

Brieven met volledige inlichtingen naar Conradkade no. 175, Den Haag.

In totaal is het beroep in het lopende jaar ca. f. 200 mln. minder geweest dan in dezelfde periode van vorig jaar. De lagere overheid (incl. de Bank voor Nederlandsche Gemeenten) heeft het niveau van het beroep vrijwel gehandhaafd, dat van het Rijk is iets terug gelopen. Door de storting op 1 september van de jongste Staatslening zal deze achterstand ruim zijn ingehaald. De particuliere sector heeft minder behoefte aan kapitaal gehad of heeft een kleiner gebruik van de publieke markt gemaakt.

Bij de financiering van onroerend goed loopt de vraag ook terug. In januari/juli 1966 hebben de hypotheekbanken f. 95 mln. pandbrieven onder het publiek, voor een groot deel particulieren, geplaatst tegen f. 133 mln. in dezelfde periode van vorig jaar.

Bij

HET ECONOMISCH BUREAU VOOR HET WEG- EN WATERVERVOER (E.B.W.)

samenwerkend met het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (E.I.M.) kan worden geplaatst

een wetenschappelijk medewerker

Deze functie omvat het verrichten van economisch onderzoekswerk in de sectoren weg- en watervervoer.

Voorwaarde is, de verzamelde kennis helder en duidelijk te kunnen formuleren in verslagen en rapporten.

Voor deze interessante en met een grote mate van zelfstandigheid te verrichten werkzaamheden wordt gedacht aan een afgestudeerd econoom, liefst met vervoerseconomie als keuzevak.

Bekendheid met de problemen van het vervoer en meer in het bijzonder met die van het watervervoer strekt tot aanbeveling.

Een goede honorering, uiteraard in overeenstemming met leeftijd, opleiding en ervaring kan in het vooruitzicht worden gesteld.

Met de hand geschreven sollicitaties te richten aan de secretaris van de directie van het E.I.M., Neuhuyskade 94, Den Haag.

EIM

U reageert op
annonces in

„E.-S.B.“?

Wilt U dat dan steeds
kenbaar maken!

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1965	H. & L. 1966	2 sept. 1966	9 sept. 1966		30 dec. 1965	2 sept. 1966	9 sept. 1966
Algemeen	343	361 — 253	253	269	Kon. Zout-Ketjen	765½	402	425
Internationale concerns	477	513 — 339	339	364	Zwanenberg-Organon	f. 171	f. 151,50	f. 160
Industrie	313	322 — 244	244	255	Robeco	f. 222	f. 187	f. 187
Scheepvaart	136	140 — 100	100	101	New York.			
Banken en verzekering	180	187 — 137	137	143	Dow Jones Industrials	964	788	776
Handel enz.	163	167 — 124	124	132	Rentestand.			
<i>Bron: A.N.P. - C.B.S., Prijscourant.</i>					Langlopende staatsobligaties b)	5,98	6,65	6,65
Aandelenkoersen a).					Aandelen: internationalen b) ..	4,0	.	.
Philips	f. 112,50		f. 85,20	f. 92	lokale b)	4,2	.	.
Unilever, cert.	f. 114		f. 74	f. 82,10	Disconto driemaands schatkist-		5,0	5
Kon. Petroleum	f. 147,60		f. 112,30	f. 116,80	papier	4 ³ / ₈		
A.K.U.	f. 77,80		f. 55,40	f. 62,50	a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.			
K.L.M.	f. 268		f. 432	f. 450	b) <i>Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.</i>			
Hoogovens, n.r.c.	440		290	306				
E.M.S.	190		127	128				

Ten behoeve van een concern dat zich op internationale basis bezig houdt met de fabricage en afzet van merkartikelen op farmaceutisch gebied wordt gezocht naar een

DESKUNDIGE OP HET GEBIED VAN HET MARKTONDERZOEK

Gedacht wordt aan een academicus met ruime ervaring terzake van marktanalyse ten behoeve van de verkoop van merkartikelen in binnen- en buitenland. Het verzamelen, bewerken en interpreteren van statistisch materiaal, dat o.a. met behulp van een IBM-computer wordt verkregen, speelt een belangrijke rol en vereist een uitgesproken wetenschappelijke benadering van de problemen.

Voor de juiste man ligt hier een uitermate interessante en boeiende werkring, die enerzijds in samenwerking met het researchlaboratorium, anderzijds met de verkooporganisaties moet worden uitgevoerd.

De financiële voorwaarden zijn geheel in overeenstemming met het belang van de functie.

De functionaris in kwestie staat rechtstreeks onder de Raad van Bestuur.

Brieven met uitvoerige gegevens onder letter ZK te richten aan:

*Mr. H. Luijk, Organisatie-Adviseur
Nachtegaallaan 6, Wassenaar*

Discretie verzekerd.

Telefonisch worden geen inlichtingen verstrekt.

ROUMA

DIT ↑ ALLES IN ÉÉN ENVELOP ↑

Een onoverzichtelijke hoeveelheid werk teruggebracht tot 230 vierkante centimeter. Uw gehele loonadministratie in uw brievenbus. Maar ook elke andere administratieve groep. Voorraad, debiteuren, factureren enz. De vereniging voor Centrale Electronische Administratie maakt er computerwerk van. Flitsend snel en glashelder. C. E. A. is een organisatie van CENTRAAL BEHEER die tot uw dienst staat. Gaarne.

VERENIGING VOOR CENTRALE ELEKTRONISCHE ADMINISTRATIE - C.E.A.
loon-, voorraad-, debiteuren-administratie, facturering enz. met behulp van elektronische apparatuur.

WET-RISICO
bedrijfs-w.a.-verzekering, motorrijtuigverzekering, ongevallenverzekering voor inzittenden van automobielen, collectieve invaliditeitsverzekering.

BRAND-RISICO
brand- en bedrijfsschadeverzekering van industriële en andere objecten.

MOLEST-RISICO
verzekering tegen oorlogsschade, stormschade en andere risico's.

VERVOER-RISICO
transportverzekering van goederenzendingen in binnen- en buitenland.

PENSIOEN-RISICO
collectieve ouderdoms-, weduwen-, wezen- en invaliditeitsverzekering.

CENTRAAL BEHEER

BOS EN LOMMERPLANTSOEN 1 AMSTERDAM - W. TEL. 134971 - POSTBUS 8400

SA 866

Beleggings-voorlichting: aan hen die zich thuis willen oriënteren stelt de AMRO Bank de volgende publicaties kosteloos ter beschikking: • AMRO Beursnieuws (wekelijks, met veertiendaagse bijlage) • Kerngetallen van Nederlandse effecten • De Obligatiegids.

Beleggings-adviezen: de honderden kantoren van de AMRO Bank staan te uwer beschikking voor individuele beleggings-adviezen en portefeuille-onderzoek.

AMRO BANK
AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK

Op de afdeling onderzoek van de **PROVINCIALE PLANOLOGISCHE DIENST** te 's-Hertogenbosch kan worden geplaatst:

een sociaal-wetenschappelijk onderzoeker

die zal worden belast met het zelfstandig verrichten van planologisch onderzoek. Ervaring in dit onderzoek is derhalve noodzakelijk.

De voorkeur gaat uit naar een afgestudeerde econoom met planologische of geografische specialisatie.

Afhankelijk van leeftijd en ervaring geschiedt de aanstelling in een der rangen van Planoloog of Planoloog B.

Salarisgrenzen f 10.020,— — f 18.707,—.

Vakantietoelage 6%.

A.O.W.-premie wordt betaald door de provincie.

Opname in pensioengerechtigde dienst vindt normaliter plaats 6 maanden na indiensttreding.

Sollicitaties binnen een week na publicatie van deze advertentie te zenden aan de directeur, Lekkerbeetjestraat 2 te 's-Hertogenbosch.

N.V. EXPORT-FINANCIERING-MAATSCHAPPIJ

gevestigd te 's-Gravenhage

Uitgifte

van

nom. f. 25.000.000,- 7 $\frac{1}{2}$ % 8-jarige obligaties

(7 $\frac{1}{2}$ % Obligatielening 1966)

in stukken groot nom. f 1.000,- aan toonder

tot de koers van 100 pCt.

De lening is à pari aflosbaar in 4 gelijke jaarlijkse termijnen, telkenjare op 15 oktober, voor het eerst op 15 oktober 1971.

Vervroegde algehele of gedeeltelijke aflossing is niet toegestaan.

Ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte is opengesteld op

vrijdag, 16 september 1966,

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur,

bij haar kantoren te **Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage**, voor zover aldaar gevestigd, op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte dd. 8 september 1966.

Exemplaren van het prospectus en inschrijvingsbiljetten, alsmede - tot een beperkt aantal - exemplaren der statuten en van het laatste jaarverslag zijn bij bovengenoemde kantoren verkrijgbaar.

Amsterdam, 8 september 1966.

AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V. ALGEMENE BANK NEDERLAND N.V.
HOLLANDSCHE BANK-UNIE N.V.
MEES & HOPE
PIERSON, HELDRING & PIERSON

aandacht.....

Volledige concentratie. Niets ontgaat de dirigent. Niets ontgaat het publiek. Een harmonisch aanspelen met een verrassend resultaat. Bijzondere aandacht krijgt ook Uw advertentie in het vaktijdschrift. Een tijdschrift wordt gelezen in een rustige sfeer. Bij uitstek de gelegenheid om Uw verkoopboodschap te lanceren. Daarom adverteert steeds méér bedrijven - met groeiend succes - in vaktijdschriften!

Wie iets te zeggen heeft - adverteert in vaktijdschriften

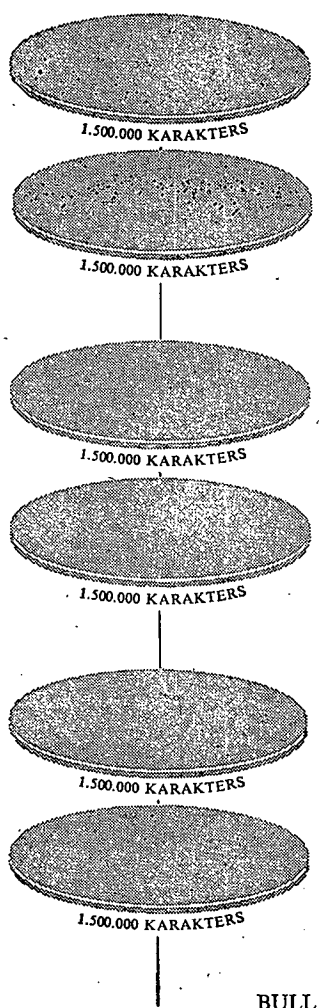

Stand nr. 2
Efficiency Beurs
20-9-'66 t/m 28-9-'66
Rai-Amsterdam

BULL

GENERAL ELECTRIC

brengt met de

GAMMA 115

een computer met schijfengeheugen
binnen uw bereik

Universeel door grote keuze koppel-
bare elementen

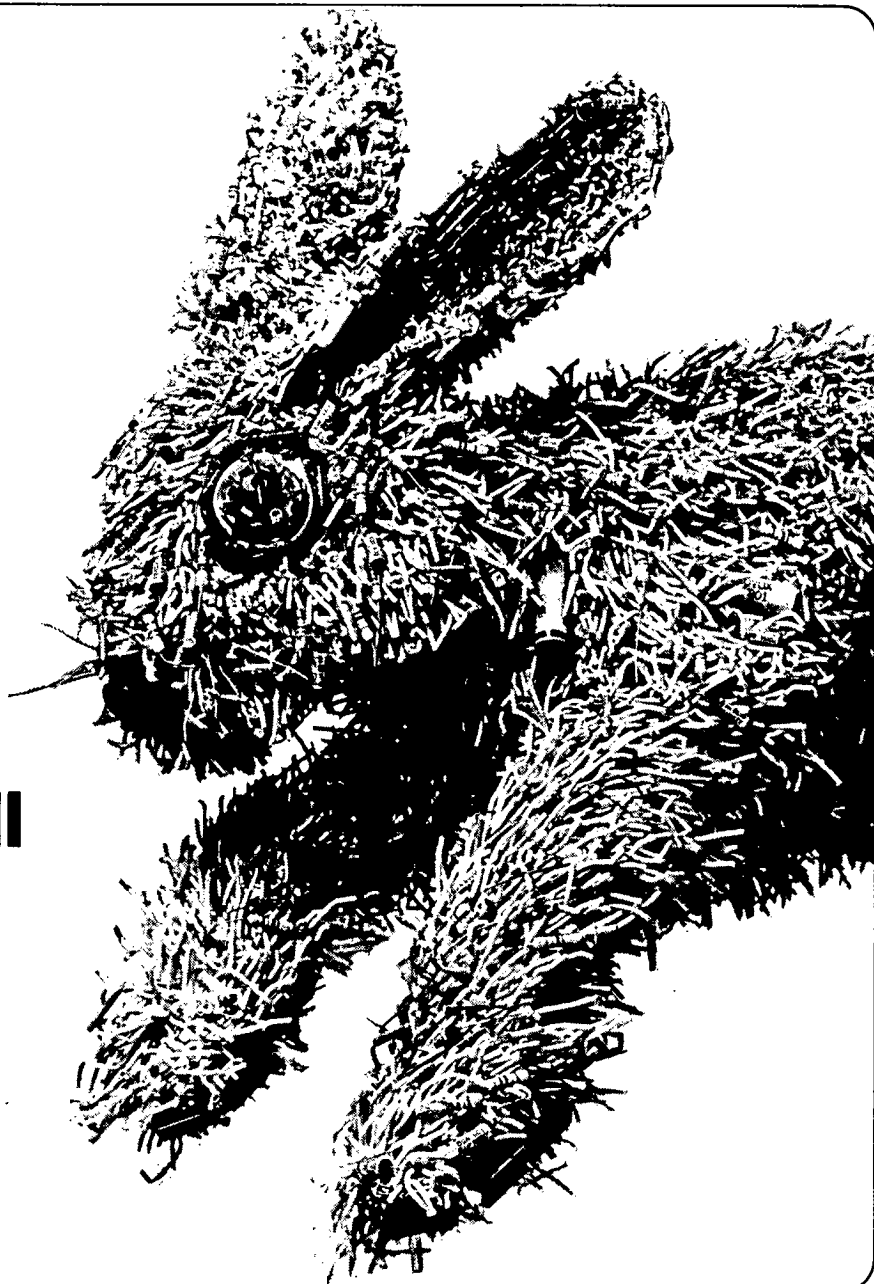
Compleet door volledige software

Concurrerend door prijs

GENERAL ELECTRIC IS EEN DOOR GENERAL ELECTRIC COMPANY USA GEBEPOENED HANDELSMERK

BULL NEDERLAND N.V., Vliegtuigstraat 26, Amsterdam-W, tel. 020-158955

Hoe Honeywell sprongen vooruit blijft

We houden onze oren gespits. Vol aandacht luisteren we naar elke suggestie van hen, die aan computers specifieke eisen stellen. Horen we iets nieuws, dan springen we - zzzzzt - vooruit! Snel vinden we de aangewezen weg. En prompt voldoen we aan de eisen. Toen we bespeurden dat de zakenwereld „in” was voor een nieuwe sprong in de computer-techniek, gingen we als eerste van start. We ontwikkelden de SERIE 200, het systeem „naar maat”, dat zich zonder problemen aanpast bij de grootte van uw bedrijf. Van het Model 120 tot het Model 8200, het machtigste model uit de serie. De SERIE 200 biedt ongekennde mogelijkheden. De hoogste prestatie tegen de laagste kosten. Wij zijn

nu in staat exact aan uw verlangens te voldoen en bovendien... in de toekomst de groei van uw organisatie te kunnen bijhouden. Deze nieuwe methode noemen we: Dimensional Data Processing. Maar ook de software van de SERIE 200 is ultramodern: een zeer gemakkelijk toe te passen opbouwsysteem; een doeltreffend bedieningssysteem; een efficiënt FORTRAN systeem (voor het verwerken van wetenschappelijke problemen); en een nieuw krachtig COBOL systeem (normale, op het bedrijfsleven afgestemde taal). Het geheel volgens afspraak geleverd en functionerend. Om het nu meteen af te ronden, we zijn ook nog in staat u de aantrekkelijkste huur- en aankoopvoorwaarden te bieden uit

de gehele computerindustrie! Wilt u méér weten? Model 120 is in vol bedrijf op onze stand nr. 135 op de Efficiency Beurs - RAI - Amsterdam van 20-29 september of bel Honeywell EDP, James Wattstraat 100, Amsterdam. Telefoon 020 - 92 22 29. U kunt er verzekerd van zijn, dat we nóóit het hazepad kiezen!

Honeywell
ELECTRONIC DATA PROCESSING

efficiency beurs

kantoomachines

kantoormeubelen

kantooruitrusting

reproductieapparatuur

De 2-jaarlijkse Efficiency Beurs toont de nieuwste apparatuur voor een moderne, rationele bedrijfsvoering. Niet alleen de grote bedrijven, ook de kleinere kunnen machinale hulpmiddelen rendabel toepassen (b.v. eenvoudige boekhoud- en factuureermachines). Daarnaast wordt ruime aandacht besteed aan het kantoormeubel en de dagelijkse kantoorbehoefte. Kaart- en archiefsystemen, reproductie-apparatuur, reken-, tel-, schrijf- en dikteermachines, computers, ponskaartenmachines, interne communicatie-systemen, enz., u vindt het allemaal op de EFFICIENCY BEURS.

dinsdag 20 tm woensdag 28 september '66

geopend van 10 tot 18 uur

22 en 23 september

ook van 19.30 tot 22.30 uur

zondags gesloten, toegang f2,50

amsterdam nieuwe

raï

De Nederlandse Spoorwegen geven op ruim 100 stations voordelige gecombineerde vervoer/toegangsbewijzen uit.

BUREAU VAN DE KIEFT N.V.

Organisatie en Efficiency Adviseurs

AMSTERDAM - BRUSSEL

In opdracht van Commissarissen en Directie van een zeer belangrijke, ook in Europees verband gezien in haar branche vooraanstaande onderneming, gevestigd in het westen des lands, zoeken wij - in strikt vertrouwelijke sfeer - contact met een

ACCOUNTANT N.I.V.A. of V.A.G.A.

voor de positie van

FINANCIËEL DIRECTEUR

Als zodanig dient hij na een ruime inwerkperiode de huidige functionaris op te volgen. De onderneming is houdster van een aantal productie- en handelsbedrijven in binnen- en buitenland, alsmede van enige beleggingsmaatschappijen.

Verantwoordelijk voor het financieel/administratief beleid in ruimste zin zullen de operationele financiering van het concern en het financieel beheer van de beleggingsmaatschappijen en vermogens zijn bijzondere aandacht hebben. Hij geeft leiding aan de hoofden van dienst: financiële- en bedrijfsadministratie, interne controle, fiscale en verzekeringsaangelegenheden, enz.

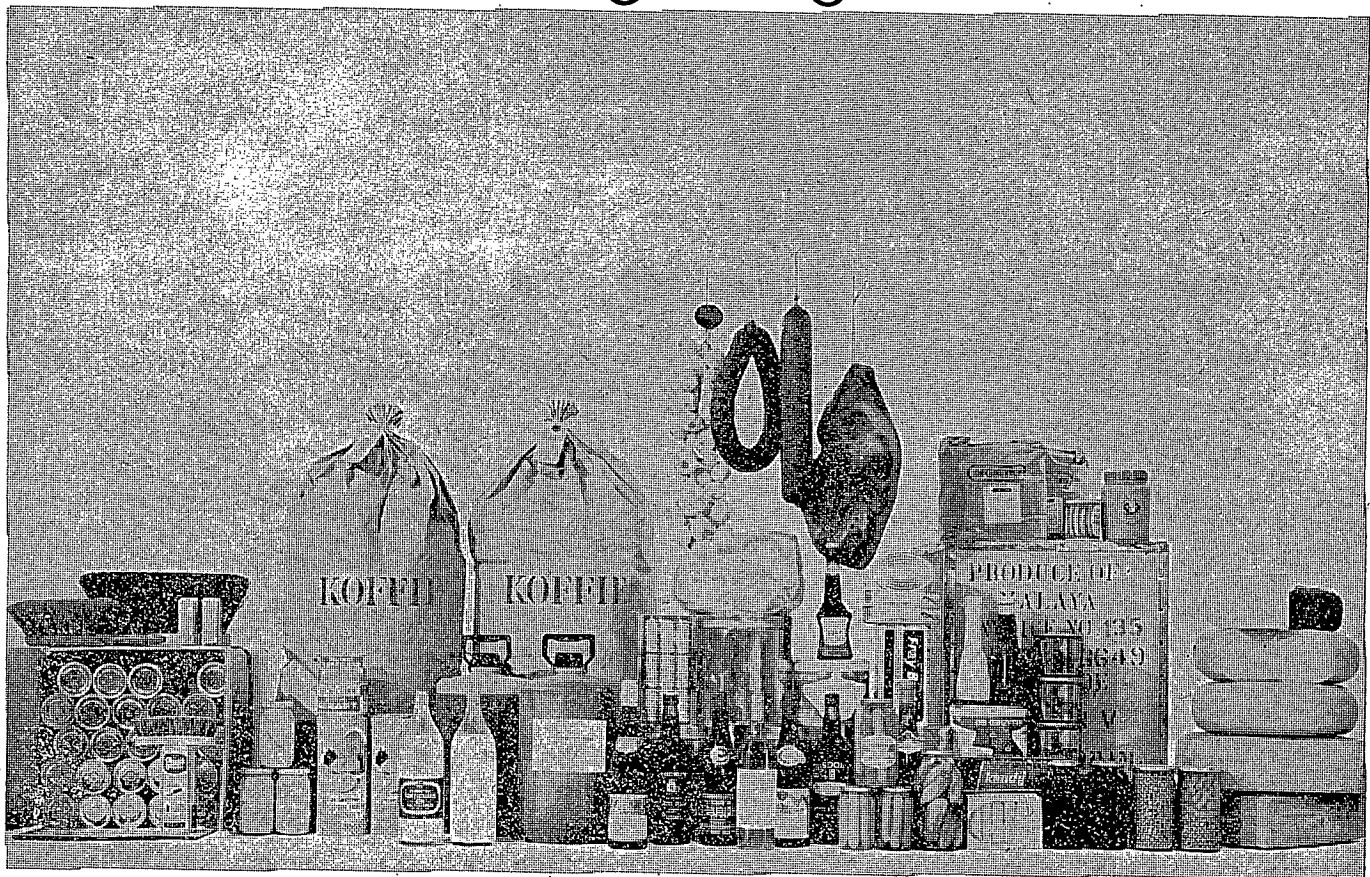
Voor de uitoefening van deze functie gaan de gedachten uit naar een financieel/administratief deskundige van allure, die een goede administratieve ervaring heeft en vooral in het hierboven geschetste financiële vlak zijn sporen heeft verdiend. Leeftijd tot max. 50 jaar.

De remuneratie is zonder meer geheel in overeenstemming met de importantie van de onderneming en het niveau van de positie.

Belangstellenden gelieven zich, bij voorkeur schriftelijk, te wenden tot de Heer S. van de Kieft, Leidsestraat 74, Amsterdam, tel. 020-65316/62953. Volledige discretie wordt gegarandeerd. Geen inlichtingen worden ingewonnen en geen contact met opdrachtgevers gelegd dan na overleg met de kandidaat.

wat wil een intelligente grootverbruiker?

Hij wil: 1. Efficiënt inkopen. Dus alles bestellen bij één leverancier met (daardoor!) de hoogste kortingen. Eén keer afleveren, één keer controleren, één keer administreren: extra winst in tijd en geld. 2. Alleen de allerbeste kwaliteit. 3. Interessante speciale aanbiedingen. 4. Zeer snelle levering (zo nodig binnen 24 uur). Dus een leverancier met eigen besteldiensten.

Kortom: hij wil niets meer - maar zéker ook niets minder - dan De Gruyter Grootverbruik.

De Gruyter Grootverbruik levert U een compleet assortiment levensmiddelen, waarvan vele uit de eigen (17) fabrieken. Daarom: controle in elke fase, aflevering in de beste conditie. Wij geven U een gevarieerde greep uit ons assortiment.

*koffie, thee, cacao,
limonades, margarine,
olie, vet
automatenprodukten,
chocolade, bonbons,
suiker, jams, stroop,
boterhamartikelen,
verse vleeswaren en
vleeswaren in blik,
kaas, meelprodukten,*

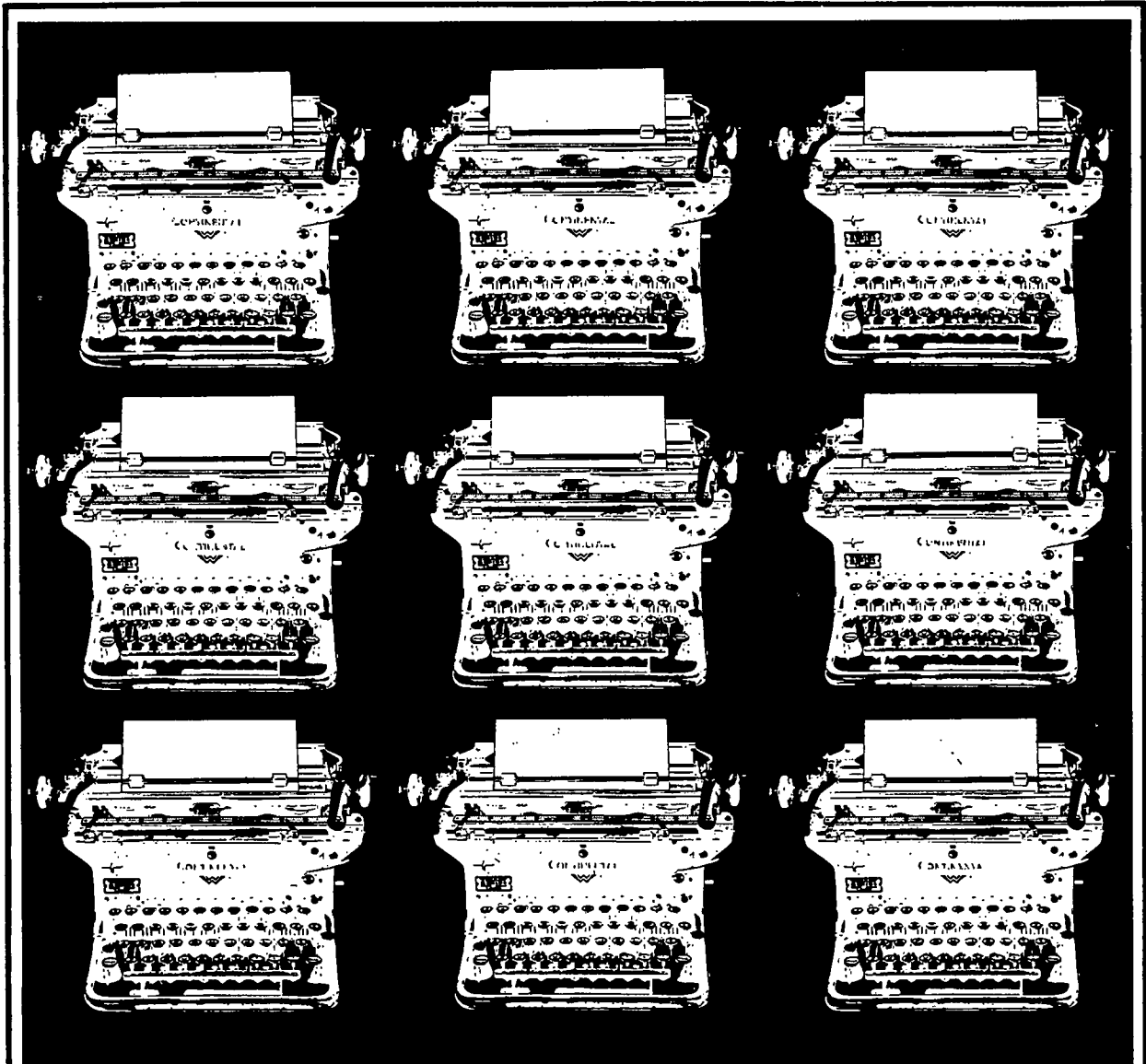
*koek, toast, biscuits,
pudding, puddingsaus,
rijst, gort, havermouth,
conserven, peulvruchten,
zuidvruchten, soepen,
aroma's en extracten,
specerijen, mosterd,
tafelzuren, wijnen,
zeep en wasmiddelen,
reinigingsmiddelen.*

DE GRUYTER GROOTVERBRUIK

EIGEN BEZORGDIENT

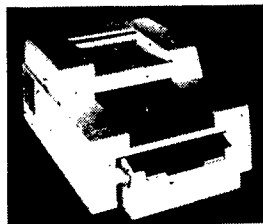

PARALLELWEG 147 - 'S-HERTOGENBOSCH - TEL. 04100-25101 - TELEX 50095

Productie-reproductie

Eén Kodak Kopieerapparaat zorgt sneller en accurater dan vele vaardige typistevingers „voor eensluidende afschriften”. Laat Kodak samen met u eens nagaan wat het Kodak Kopieersysteem voor u kan betekenen maar bovenal besparen!

Kodak heeft een uitgebreide reeks apparaten voor allerlei soorten kopieer- en drukwerk. Vraag vrijblijvend inlichtingen; bel onderstaand nummer of zend de bon in voor uitvoerige documentatie.

Kodak kopieerapparaten

- voor grotere efficiency
- voor snellere communicatie
- voor betere coördinatie

Kodak

VOOR FEILLOZE REPRODUKTIE

.....

BON N 7

NAAM: .....

FUNCTIE: .....

FIRMA: .....

ADRES: .....

wenst nadere inlichtingen over het Kodak Kopieersysteem.
 KODAK N.V., Den Haag - Postbus 338 - Tel. 070-614121.

.....